

Başarısız Devletler Söyleminde Uluslararası Hiyerarşi Algısı*

Altan Aktaş**

Özet

Bu çalışmanın temel iddiası, 1990'ların başında Amerika Birleşik Devletleri merkezli olarak ortaya çıkan “başarısız devletler” (“failed states”) söyleminin hem uluslararası hiyerarşik yapıya ilişkin algılamının bir ürünü olduğu hem de bu hiyerarşik yapıyı yeniden inşa etmede kullanıldığı yönündedir. Avrupa tarihinin özgün koşulları içinde oluşan modern ulusal devlet ve egemenlik anlayışına dayanılarak üretilen söylem, daha en başından bu normatif “başarılı devlet” varsayımıyla Batılı devletlerin üstünlüğü algısını yansıtmaktadır. Devlet başarısızlığının nedenlerinden sonuçlarına ve çözüm yollarına kadar neredeyse bütün iddialarında uluslararası hiyerarşi algısının görülebileceği başarısız devletler söylemi, uluslararası egemenliğe ilişkin geleneksel kabulleri de sorgulayıcı nitelikte öneriler ve uygulamalar üretmektedir. Bu yönüyle söylem, devletlerin birbirlerine üstünlükleri varsayımını güç temelli tartışmanın ötesine taşıyarak iç ve uluslararası egemenlik bağlamında yeniden kurgulamaktadır.

Anahtar Kelimeler

Başarısız Devletler, Uluslararası Hiyerarşi, Egemenlik, Güvenlikleştirme

* Bu çalışma, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı Doktora Programı kapsamında hazırlanmakta olan “Güvenlikleştirme ve Uluslararası İmaj Oluşumunun Devletlerin Uluslararası Konumuna Etkisi: “Başarısız Devlet” Örneği” başlıklı doktora tezinden faydalanılarak üretilmiştir. 15-16 Ekim 2018 tarihlerinde Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi’nde gerçekleştirilen “Dönüşen Uluslararası Sistemde Devletlerin Dünyası” kongresinde sunulan “Uluslararası Hiyerarşik Yapıda Devlet Egemenliği Yorumları: Başarısız Devletler Söylemi” başlıklı bildirinin tam metnidir.

** Araştırma Görevlisi, Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Uluslararası İlişkiler Bölümü. altanaktas@karatekin.edu.tr

Makale geliş tarihi : 15.11.2018

Makale kabul tarihi : 14.07.2019

The Perception of International Hierarchy in the Failed States Discourse

Abstract

The main claim of this study is that the “failed states” discourse, emerging in the United States in early 1990s, is both a product of the perception about international hierarchical structure and used for reconstructing this structure. This discourse is based on the conception of modern national state and sovereignty that formed under unique conditions of European history and reflects the perception of superiority of Western states with this normative “successful state” assumption. The failed states discourse, in which the perception of international hierarchy can be seen in almost all its claims about the causes, consequences and solutions of state failure, produces suggestions and practices that are questioning the traditional view on international sovereignty. With this aspect, the discourse carries the assumption of relative superiority of states beyond the strength based discussion and rebuild it in the frame of domestic and international sovereignty.

Keywords

Failed States, International Hierarchy, Sovereignty, Securitization

Giriş

Uluslararası ilişkiler analizlerine hâkim olan geleneksel yaklaşım, uluslararası alanın devletlerin egemen eşitliği nedeniyle oluşan anarşik yapının yansıması olduğu varsayımına dayanmaktadır. Sembolik bir kırılma noktası olarak Vestfalya Antlaşmaları’nda kabul edilen ilkeler, 20. yüzyılda son hâlini alacak olan modern devletler sisteminin kurucu ilkeleri olarak kabul edilmektedir. Modern uluslararası ilişkilerin yasalarla da korunan ülkesel bütünlük, sınırların dokunulmazlığı, egemen eşitlik ve iç işlerine karışmama gibi başlıca kuralları, uluslararası hukuk karşısında eşit statüde bulunan devletlerin temelde güçleri bakımından farklılaşmalarını varsayan bir zihinsel çerçeve içerisinde değerlendirilmelerini beraberinde getirmiştir. Egemen bir üst otoritenin yokluğunda devletlerin birbirlerine üstünlüklerini sağlayan ve yansıtan güç mücadeleleri, Soğuk Savaş’taki iki kutuplu sistemin de etkisiyle devlet

davranışlarını açıklama konusunda temel başvuru nesnesi olmuştur. Kapitalist, sosyalist ve bir ölçüde bağlantısız alternatifleri içeren dünyada, her ne kadar Amerika Birleşik Devletleri ve Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği başat güçler olarak kutup içi hiyerarşiyi gösterebilirler de uluslararası alanın anarşik niteliği varsayımı hâkimiyetini korumuştur.

Fakat Soğuk Savaş'ın bitiş sürecindeki gelişmeler ve nihayetinde sosyalist devlet anlayışının alternatif olma gücünü yitirmesi, uluslararası yapının hiyerarşik niteliğini daha görünür kılarak Vestfalya düzenine ilişkin algılamaları da değiştirmiştir. Öyle ki liberal demokratik değerleri savunan sistemin Soğuk Savaş'tan galip çıkması, Francis Fukuyama'nın "Tarihin Sonu"¹ iyimserliğinde ifadesini bulan alternatifsiz bir dünya öngörüsü yaratarak bu hiyerarşinin farklı kutuplar bağlamında değil de sadece bu galip sistem düzleminde gerçekleşmesi arzusunun da ortaya çıkarmıştır. Devlet bazında küresel kapitalist sistemi yönlendirme ve bu sisteme eklenme derecesinin hiyerarşideki konumu belirlediği bu yapının zirvesinde ABD yer almaktadır. Dolayısıyla Soğuk Savaş şartlarında esasen kutup liderlerinin sorumluluğu altında görülen bazı sorunlar, artık başat güç olarak üst yapıyı şekillendirmekte olan ABD'nin küresel iddiaları çerçevesinde tanımlanmaktadır. Bu bakımdan ABD'nin öncülük ettiği başarısız devletler söylemini de liberal demokratik değerlere dayalı devlet anlayışının zaferi olarak ifade edilen yeni uluslararası ortamın sağladığı yeni algılama çerçevesi içinde değerlendirmek gerekir. Nitekim bu ortam, egemenlikten güvenliğe dek uluslararası ilişkileri doğrudan ilgilendiren birçok konuda algısal ve pratik değişimleri beraberinde getirerek başarısız devletler söyleminin ortaya çıkmasını ve hızla yayılmasını da mümkün kılmıştır.

Bu gelişmeler sayesinde uluslararası ilişkiler çalışmalarında hiyerarşi olgusu da eskiye nazaran daha çok sorunsallaştırılmış ve uluslararası alanın hiyerarşik niteliği, devletler arası ilişkilerin farklı boyutları üzerinden tartışılmaya başlamıştır.² Özellikle "tek kutuplu dünya" ve "Amerikan imparatorluğu" tartışmaları bağlamında uluslararası sistemin hiyerarşik yapısına ilişkin yeni

¹ Francis Fukuyama, "The End of History?", *The National Interest*, No. 16 (Summer 1989), s. 3-18; Francis Fukuyama, *Tarihin Sonu ve Son İnsan*, çev. Zülfü Dicleli, İstanbul, Gün Yayıncılık, 1999.

² Bkz. Katja Weber, "Hierarchy amidst Anarchy: A Transaction Costs Approach to International Security Cooperation", *International Studies Quarterly*, Vol. 41, No. 2 (Jun., 1997), s. 321-340; David A. Lake, "Escape from the State of Nature: Authority and Hierarchy in World Politics", *International Security*, Vol. 32, No. 1 (Summer, 2007), s. 47-79; David A. Lake, "Regional Hierarchy: Authority and Local International Order", *Review of International Studies*, Vol. 35, Globalising the Regional, Regionalising the Global (Feb., 2009), s. 35-58; Vahagn Aghyan, "Some Structural Peculiarities of the Hierarchical International Systems", *21st Century*, No. 2 (2015), s. 47-60.

iddialar ortaya atılmıştır.³ Zorlama ve gönüllülük gibi ilkelere dayalı sistemler olarak iki tür uluslararası hiyerarşinin bulunduğunu savunan görüşlerin⁴ de yer aldığı bu tartışmalarda, hiyerarşinin bir aktörün başka bir aktör üzerinde otorite sahibi olması⁵ şeklinde tanımlanabileceği görülmektedir. Bu nitelendirmelerden olduğu gibi sözlük anlamından⁶ da çıkarılabileceği üzere hiyerarşi ifadesi, esasen belli bir ilişki boyutunda özneler arasındaki göreceli üstünlük durumuna vurgu yapmaktadır. Nitekim devletlerin egemenlik başta olmak üzere devlet olma nitelikleri bakımından birbirlerine göreceli üstünlükleri temelinde konumlandırılacaklarını varsayan başarısız devletler söylemini inceleyen bu çalışmada da hiyerarşi kavramı, bu üstünlük çağrışımı üzerinden yorumlanmaktadır. Böylece uluslararası hiyerarşinin sadece somut pratiklerde değil, söylemlere yansıdığı kadarıyla aktör algılamalarında da görülebileceği iddia edilerek konuya farklı bir perspektiften yaklaşılacaktır.

I- Başarısız Devletler Söyleminin Gelişimi ve Siyasi Niteliği

Başarısız devletler söylemi, kökenleri Soğuk Savaş dönemine uzanan devlet başarısızlığı düşüncesine dayalı olarak ve ilk defa 1990'larda kullanılan "başarısız devletler" kavramı⁷ etrafında inşa edilmiştir. Özellikle Afrika devletlerinin devletlik (*statehood*) ve egemenlik açısından sorgulandığı söylemin temelinde, esasen akademisyenlerin yürüttüğü devlet başarısızlığı tartışması yer almaktadır. Siyaset yapımcıların ve uluslararası kuruluşların konuya ilgisi ise büyük ölçüde 11 Eylül saldırılarının ardından yükselmiştir. ABD başta olmak üzere Batılı devletler ve Avrupa Birliği tarafından benimsenerek çeşitli resmi belge ve açıklamalarda dile getirilen devlet başarısızlığı iddiaları, 11 Eylül miladıyla birlikte özellikle uluslararası terörizm bağlamında yorumlanmaktadır.⁸ Ayrıca

³ Lake, "Escape from the...", s. 47-49.

⁴ Bkz. Agyan, "Some Structural...", s. 52-53.

⁵ Lake, "Escape from the...", s. 56.

⁶ Cambridge İngilizce sözlüğünün internet sitesinde hiyerarşi sözcüğü "içinde insanların ya da nesnelere önemlerine göre sıralandıkları bir sistem" olarak tanımlanmaktadır. Bkz. "Hierarchy", Cambridge Dictionary, <<https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/hierarchy>>, (Erişim Tarihi: 25 Kasım 2018).

⁷ Literatürde başarısız devlet kavramının ilk kez Gerald B. Helman ve Steven R. Ratner tarafından kullanıldığı kabul edilmektedir. Bkz. Gerald B. Helman ve Steven R. Ratner, "Saving Failed States", *Foreign Policy*, No. 89 (Winter 1992-1993), s. 3-20.

⁸ Nitekim ABD, saldırıları gerçekleştiren El-Kaide terör örgütünün esasen Afganistan'da konuşlanmasından hareket ederek devlet başarısızlığı ile uluslararası terörizmin gelişimi arasında yakın bağlantılar olduğunu savunmaya başlamıştır. Bkz. "The National Security Strategy of the

NATO, IMF, OECD ve Dünya Bankası gibi birçok uluslararası güvenlik, kalkınma ve uzmanlık kuruluşu tarafından da siyaset planlama sürecini şekillendiren önemli bir faktör olarak değerlendirilmektedir. Günümüzde neredeyse bütün devletlerin değerlendirmeye alınarak başarı düzeylerine göre sıralandıkları indeksler, devletler ve uluslararası örgütlerin yanı sıra düşünce kuruluşlarının da başarısız devletler söyleminin evrensel kabul görmesi yönündeki çabalarını göstermektedir.⁹

Söylemi benimseyen ve kullanan aktörlerdeki bu çeşitliliğe rağmen söylemin inşasında bilim insanlarının önemli bir rol oynadıklarını iddia etmek mümkündür. Başarısız devletler söyleminin gelişim sürecindeki dönemlere ve aktörlere değinen bir çalışmada da vurgulandığı üzere söylemin ortaya çıkışı ve yaygınlaşma aşamalarında akademinin baskın etkisi görülmektedir.¹⁰ Nitekim 1980’lerde Afrika’daki devletlerin yaşadıkları çeşitli sorunları inceleyerek ayırıcı özelliklerini sorunsallaştıran bazı çalışmalar,¹¹ hem konunun iç ve uluslararası düzlemlerde yarattığı etkilere odaklanmış hem de siyasi boyutuyla devlet başarısızlığı düşüncesine yönelik akademik tartışmaları başlatmışlardır.¹² Böylece siyaset yapıcılarının ve karar vericilerin konuya yönelik ilgilerinin henüz sınırlı olduğu bir dönemde, önemli bir sorunun varlığına dikkat çekmeye çalışmışlardır. Bu bakımdan, Newman’ın da haklı bir şekilde iddia ettiği üzere “başarısız devletler” kavramının akademik ve siyasi söylemler aracılığıyla inşa

United States of America”, The White House, 2002, <<http://nssarchive.us/NSSR/2002.pdf>>, (Erişim Tarihi: 22 Eylül 2018).

⁹ Devlet başarısızlığına yönelik bu tür ölçme ve sıralama çabaları içinde en popüler ve etkili olanı, Washington merkezli düşünce kuruluşu Barış Vakfı’nın (*Fund for Peace*) 2005’ten beri yayınladığı “Kırılgan Devletler İndeksi”dir (eski adıyla “Başarısız Devletler İndeksi”). Bkz. “Fragile States Index”, The Fund for Peace, <<http://fundforpeace.org/fsi/>>, (Erişim Tarihi: 22 Kasım 2018).

¹⁰ Bkz. Christian Bueger ve Felix Bethke, “Actor-Networking the Failed State – An Enquiry into the Life of Concepts”, *Journal of International Relations and Development*, Vol. 17, No. 1 (January 2014), s. 43-44.

¹¹ Literatürde öne çıkarılan bazı çalışmalar için bkz. Robert H. Jackson ve Carl G. Rosberg, “Why Africa’s Weak States Persist: The Empirical and the Juridical in Statehood”, *World Politics*, Vol. 35, No. 1 (Oct. 1982), s. 1-24; Robert H. Jackson, “Quasi-states, Dual Regimes, and Neoclassical Theory: International Jurisprudence and the Third World”, *International Organization*, Vol. 41, No. 4 (Autumn, 1987), s. 519-549; Robert H. Jackson, *Quasi- States: Sovereignty, International Relations and the Third World*, Cambridge, Cambridge University Press, 1990; Joel S. Migdal, *Strong Societies and Weak States: State-Society Relations and State Capabilities in the Third World*, New Jersey, Princeton University Press, 1988.

¹² J. N. C. Hill, “Challenging the Failed State Thesis: IMF and World Bank Intervention and the Algerian Civil War”, *Civil Wars*, Vol. 11, No. 1 (2009), s. 40; Bueger ve Bethke, “Actor-Networking...”, s. 44.

edilmesi¹³ söz konusu olsa da bir bütün olarak söylemin zeminini devlet başarısızlığını tartışan çalışmalar hazırlamıştır.

Söylemi teorik olarak besleyen asıl kaynak akademi olmakla birlikte, başarısız devletler kavramını kullanarak gündeme yerleştiren, bu sayede konuya yönelik ilgiyi de teşvik eden aktörler ise siyaset yapıcılar ve uygulayıcılar olmuştur. Örneğin ABD'nin Birleşmiş Milletler nezdindeki elçisi Madeleine Albright'ın Somali'yi nitelendirmek için “başarısız devlet” ifadesini kullanması,¹⁴ bazı yazarlara göre kavramın popülerlik kazanmasında büyük ölçüde etkili olmuştur.¹⁵ Keza ABD Başkan Yardımcısı Al Gore'un önerisiyle, ABD Merkezi İstihbarat Teşkilatı'nın (CIA) da destek verdiği bir proje kapsamında önemli akademik isimleri içeren bir “Devlet Başarısızlığı Görev Gücü” kurulmuş¹⁶ ve bu ekip siyaset yapıcılara yol gösterme amacı taşıyan bir rapor yayınlamıştır.¹⁷ Nihayet kavram, 1997'den itibaren ABD ulusal güvenlik strateji belgelerinde de yer almaya ve siyaset planlama süreçlerine dâhil edilmeye başlamıştır.¹⁸ Konunun siyaset gündeminde giderek daha görünür olması, devlet başarısızlığı ve başarısız devletler meselelerine yönelik ilgiyi de artırarak literatürün gelişimine katkı sağlamıştır.¹⁹

¹³ Edward Newman, “Failed States and International Order: Constructing a Post-Westphalian World”, *Contemporary Security Policy*, Vol. 30, No. 3, (December 2009), s. 421.

¹⁴ Madeleine K. Albright, “Yes, There Is a Reason to Be in Somalia”, New York Times, 10 Ağustos 1993, <<https://www.nytimes.com/1993/08/10/opinion/yes-there-is-a-reason-to-be-in-somalia.html>>, (Erişim Tarihi: 7 Nisan 2018).

¹⁵ Örneğin bkz. Jean-Germain Gros, “Towards a Taxonomy of Failed States in the New World Order: Decaying Somalia, Liberia, Rwanda and Haiti.” *Third World Quarterly*, Vol. 17, No. 3 (Sep. 1996), s. 455; Neyire Akpınarlı, *The Fragility of the 'Failed State' Paradigm*, Leiden, Martinus Nijhoff Publishers, 2010, s. 93.

¹⁶ Charles T. Call, “Beyond the ‘Failed State’: Toward Conceptual Alternatives”, *European Journal of International Relations*, Vol. 17, No. 2 (June 2011), s. 305, 322 sonnot 3.

¹⁷ 1994'te kurulan ekibin ilk raporu için bkz. Daniel C. Esty, et al., “State Failure Task Force Report”, 1995, <https://www.researchgate.net/publication/248471752_Working_Papers_State_Failure_Task_Force_Report>, (Erişim Tarihi: 29 Mayıs 2018).

¹⁸ Bkz. “A National Security Strategy for a New Century”, The White House, 1997, <<http://nssarchive.us/NSSR/1997.pdf>>, (Erişim Tarihi: 22 Eylül 2018). Bu örneklerden de görülebileceği üzere başarısız devletler söylemi akademik ve siyasi boyutlarıyla ABD merkezli ortaya çıkmış ve esasen 11 Eylül saldırılarının ardından diğer ülkelere ve aktörlere yayılmaya başlamıştır.

¹⁹ Başarısız devletlerle ilgili literatür, farklı kurumsal çatılar altında akademisyen, uzman, araştırmacı gibi farklı kimliklerle yayın yapan bilim insanlarının yanı sıra örneğin gazetecilerin veya bürokratların yayınlarını da içermektedir. Bu bakımdan, araştırma merkezlerinin, düşünce kuruluşlarının, uluslararası örgütlerin araştırma departmanlarının konuyla ilgili analizlerini, raporlarını, politika notlarını da bu literatür içinde saymak mümkündür. Dolayısıyla literatürün

Bununla birlikte, söylemi şekillendiren temel varsayımların siyasi söylemden ziyade akademik söylemde²⁰ daha net görüldüğü iddia edilebilir. Zira başarısız devlet türleri, devlet başarısızlığının nedenleri, sonuçları ve çözüm yolları gibi konulara yönelik esas tartışma bu mecrada yürütülmektedir. Konuyla ilgili akademik literatür, söylemin bilimsel niteliğini güçlendirmek için önerilerde bulunan birçok yayın içermekle birlikte söyleme hâkim olan algılamaya ilişkin önemli iddialar öne süren eleştirel yaklaşımları da barındırmaktadır. Bu tür kaygıların politika başarısına etkisi ölçüsünde dikkate alındığı siyasi çevrelerde ise, daha ziyade literatürde ciddi şekilde tartışılan bazı iddiaların verili kabul edildiği, söylemin evrensel kabulünü sağlamaya çalışan güvenlikleştirici²¹ argümanların öne sürüldüğü ve böylece başarısız devletler söyleminin belli türdeki politikaları meşrulaştırmak için kullanıldığı görülmektedir. Bu nedenle, söylemde uluslararası hiyerarşi algısının görülebileceği verileri esasen akademik söylemde aramak gerekmektedir.

Bu akademik boyuta rağmen farklı konumlardaki birçok aktör tarafından farklı saiklerle kullanılan başarısız devletler söyleminin bütünlüklü ve tutarlı olduğunu söylemek zordur. Hatta inşasında bilim insanlarının önemli katkılarının bulunduğu söylemin bilimsel açıdan ciddi zaaflarının bulunduğu da görülebilmektedir.²² Devlet başarısızlığı durumlarını nitelemek için “yarı-devlet”ten (“*quasi-state*”) başlamak üzere “çökmüş devlet” (“*collapsed state*”), “başarısızlık yolundaki devlet” (“*failing state*”), “başarısız devlet”, “kırılgan

tamamıyla bilimsel nitelikteki yayınlardan oluşmadığı ve sadece akademisyenler tarafından üretilmediği belirtilmelidir.

²⁰ Bir önceki dipnotta belirtilen durum nedeniyle akademik söylem ifadesinin bu farklı nitelikteki yayınları içerecek şekilde geniş bir anlamda yorumlandığı görülebilmektedir. Fakat bu çalışmada akademik söylemin esasen bilim insanlarının akademik nitelikteki yayınları üzerinden aktarılmasına gayret edilmiştir.

²¹ Güvenlikleştirme yaklaşımı için bkz. Ole Wæver, “Securitization and Desecuritization”, *On Security*, ed. Ronnie Lipschutz, New York, Columbia University Press, 1995, s. 46-86; Barry Buzan, “Rethinking Security after the Cold War”, *Cooperation and Conflict*, Vol. 32, No. 1 (March 1997), s. 5-28; Barry Buzan, Ole Wæver ve Jaap De Wilde, *Security: A New Framework of Analysis*, Colorado, Lynne, 1997.

²² Bu hususta pek tartışılmayan noktalardan biri, kavramın ve söylemin bazı temel varsayımlarının öncelikle popüler dergilerde yayınlanan makalelerde dile getirilmiş olmasıdır. Örneğin bkz. Helman ve Ratner, “Saving Failed States”; Robert D. Kaplan, “The Coming Anarchy”, *Atlantic Monthly*, Vol. 273, No. 2 (February 1994), s. 44-76; Ali Mazrui, “The Blood of Experience: The Failed State and Political Collapse in Africa”, *World Policy Journal*, Vol. 12, No. 1 (Spring, 1995), s. 28-34. Başarısız devletler söylemi bu niteliğiyle, “Tarihin Sonu” ve “Medeniyetler Çatışması” gibi büyük ses getiren tezlerin ortaya çıkış sürecini çağrıştırmaktadır ki bu iddiaların da ilk aşamada popüler dergiler aracılığıyla duyurulduğu bilinmektedir. Bkz. Fukuyama, “The End of History?”; Samuel P. Huntington, “The Clash of Civilizations?”, *Foreign Affairs*, Vol. 72, No. 3 (Summer, 1993), s. 22-49.

devlet” (“*fragile state*”) gibi birçok farklı kavramın kullanılıyor olması, söylemin bilimsel zayıflığına ilişkin önemli örneklerden biridir.²³ Söylemin bu niteliği, devlet başarısızlığı düşüncesini benimsemekle birlikte başarısız devletler kavramına ve buna dayalı üretilen söyleme mesafeli duran, söylemin analitik yetersizliğine ve açıklayıcı güçten yoksunluğuna vurgu yapan eleştirel çalışmalarda da öne çıkarılmaktadır.²⁴

Aslında söylem, devlet başarısızlığı tartışırken ve buna dayalı “başarısız devlet” kavramı kullanılırken temel alınan (başarılı) devlet varsayımı konusunda bile bir uzlaşma sağlayabilmiş değildir.²⁵ Söylemdeki temel ayrışma noktalarından birine ve aynı zamanda söylemin öznel niteliğine işaret eden bu durum, kavramın tanımından ziyade başarısız devletlere atfedilen ve devlet başarısızlığının göstergesi olarak yorumlanan niteliklerde kendini göstermektedir. Zira bazı yazarların da belirttiği üzere başarısız devlet kavramının üzerinde uzlaşmış bir tanımı bulunmadığı²⁶ gibi kavramı ilk kez

²³ Nitekim daha önce önerilen kavramların yeterince açıklayıcı olmadıkları ve olumsuz imalar taşıdıkları gerekçesiyle son dönemlerde yaygın kabul gören “kırılgan devlet” kavramının bile üzerinde uzlaşma bir tanımı yoktur. Bkz. Diana Cammack, et al., “Donors and the ‘Fragile States’ Agenda: A Survey of Current Thinking and Practice”, Overseas Development Institute Poverty and Public Policy Group, 2006, <<https://www.odi.org/sites/odi.org.uk/files/odi-assets/publications-opinion-files/1955.pdf>>, (Erişim Tarihi: 7 Nisan 2018). Zira Gruffydd Jones da “kırılgan devlet” ifadesini “daha geniş ve daha az dramatik bir kavram” olarak nitelendirmektedir. Bkz. Branwen Gruffydd Jones, “‘Good Governance’ and ‘State Failure’: Genealogies of Imperial Discourse”, *Cambridge Review of International Affairs*, Vol. 26, No. 1 (2013), s. 50, dipnot 2.

²⁴ Örneğin bkz. Jonathan Di John, “The Concept, Causes and Consequences of Failed States: A Critical Review of the Literature and Agenda for Research with Specific Reference to Sub-Saharan Africa”, *European Journal of Development Research*, Vol. 22, No. 1 (February 2010), s. 10-30; Wil Hout, “Between Development and Security: the European Union, Governance and Fragile States”, *Third World Quarterly*, Vol. 31, No 1 (2010), s. 141-157; Anna Simons ve David Tucker, “The Misleading Problem of Failed States: A ‘Socio-geography’ of Terrorism in the Post-9/11 Era”, *Third World Quarterly*, Vol. 28, No. 2 (2007), s. 387-401; Leonardo Figueroa Helland ve Stefan Borg, “The Lure of State Failure”, *Interventions: International Journal of Postcolonial Studies*, Vol. 16, No. 6 (2014), s. 877-897; Charles T. Call, “The Fallacy of the ‘Failed State’”, *Third World Quarterly*, Vol. 29, No. 8 (2008), s. 1491-1507; Call, “Beyond the ‘Failed State’...”, s. 303-326; Stewart Patrick, “Weak States and Global Threats: Fact or Fiction?”, *The Washington Quarterly*, Vol. 29, No. 2 (2006), s. 27-53. Bununla birlikte, bilimsel açıdan kusurlu ve siyaset planlama bakımından kullanışsız buldukları söylemi dönüştürmeyi veya iyileştirmeyi amaçladıkları için aslında bu çalışmaları da söylem içinde değerlendirmek mümkündür.

²⁵ Hatta Di John, devlet başarısızlığı konusundaki herhangi bir tartışmanın devletin farklı tanımlarının anlaşılmasıyla başlaması gerektiğini belirterek bu konudaki anlayış farklılıklarına dikkat çekmektedir. Bkz. Di John, “The Concept, Causes...”, s. 13.

²⁶ Hannah Woolaver, “State Failure, Sovereign Equality and Non-Intervention: Assessing Claimed Rights to Intervene in Failed States”, *Wisconsin International Law Journal*, Vol. 32, No. 3 (2014), s. 600-601; Valentin Cojanu ve Alina Irina Popescu, “Analysis of Failed States: Some

kullanan Helman ve Ratner de “kendini uluslararası topluluğun bir üyesi olarak sürdürmekten tamamıyla yoksun” devletleri başarısız olarak nitelendirdiklerini söyleyerek oldukça açık uçlu bir tanım yapmışlardır.²⁷ Bu nedenle başarısız devletler literatürü, bir başarılı devlet varsayımına dayanarak devlet başarısızlığını açıklama bakımından benzer bir tutum sergilemekle birlikte bu başarılı devletin niteliği ve dolayısıyla başarısız devletlik göstergeleri konusunda birbirlerinden farklı iddialar öne süren iki temel yaklaşımı barındırmaktadır.

Bu yaklaşımlardan ilki, Weberci/kurumsalci bir devlet anlayışına dayanarak devleti, ülke üzerinde tam bir kontrole ve şiddet kullanma tekeline sahip olma nitelikleri üzerinden tanımlamakta ve devlet başarısızlığının göstergelerini bu dar kapsamla sınırlı tutmaktadır. İkinci yaklaşım ise, toplum sözleşmecisi/işlevselci bir devlet anlayışı üzerinden devleti esasen bir hizmet sağlayıcı kurum olarak görmekte ve başarısızlık göstergelerini başta güvenlik olmak üzere temel kamusal mal ve hizmetlerin sağlanması gibi geniş bir alanda aramaktadır.²⁸ Bu farklı devlet anlayışlarına dayalı olarak şekillenen söylem, doğal olarak devlet başarısızlığının göstergeleri konusunda da uzlaşma sağlayamamış, literatürde bazıları devletin kurumsal niteliğiyle bazıları ise işlevsel yönüyle alakalı oldukça kapsamlı bir gösterge seti ortaya çıkmıştır.²⁹ Bununla

Problems of Definition and Measurement” *The Romanian Economic Journal*, No. 25 (November 2007), s. 115.

²⁷ Bkz. Helman ve Ratner, “Saving Failed States”, s. 3. Literatürde en sık başvurulan isimlerden olan Zartman’ın ve Rotberg’in tanımlama girişimleri açısından da aynı tespitte bulunmak mümkündür. Bkz. I. William Zartman, “Introduction: Posing the Problem of State Collapse”, *Collapsed States: The Disintegration and Restoration of Legitimate Authority*, ed. I. William Zartman, London, Lynne Rienner Publishers, 1995, s. 5; Robert I. Rotberg, “The Failure and Collapse of Nation-States: Breakdown, Prevention, and Repair”, *When States Fail: Causes and Consequences*, ed. Robert I. Rotberg, Princeton, N.J., Princeton University Press, 2004, s. 6; Robert I. Rotberg, “The New Nature of Nation-State Failure”, *The Washington Quarterly*, Vol. 25, No. 3 (2002), s. 87.

²⁸ Stein Sundstol Eriksen, “State Failure in Theory and Practice: The Idea of the State and the Contradictions of State Formation”, *Review of International Studies*, Vol. 37, No. 1 (January 2011), s. 230-234. Ayrıca bkz. Di John, “The Concept, Causes...”, s. 13-16.

²⁹ Örneğin bkz. Rotberg, “The Failure and Collapse...”, s. 38; Robert I. Rotberg, “Failed States, Collapsed States, Weak States: Causes and Indicators”, *State Failure and State Weakness in a Time of Terror*, ed. Robert I. Rotberg, Washington D.C., Brookings Institution Press, 2003, s. 5-8; Stephen D. Krasner, “Sharing Sovereignty: New Institutions for Collapsed and Failing States”, *International Security*, Vol. 29, No. 2 (Fall 2004), s. 91-92; Michael T. Klare, “The Deadly Connection: Paramilitary Bands, Small Arms Diffusion, and State Failure”, *When States Fail: Causes and Consequences*, ed. Robert I. Rotberg, Princeton, N.J., Princeton University Press, 2004, s. 117; Donald R. Snodgrass, “Restoring Economic Functioning in Failed States”, *When States Fail: Causes and Consequences*, ed. Robert I. Rotberg, Princeton, N.J., Princeton University Press, 2004, s. 257-259; Akin Ünver, “Weak States, Strong Non-State Actors: Theory of Competitive Control in Northern Syria”, *Ortadoğu Etütleri*, Vol. 8, No. 1 (2016), s. 58; Pauline H. Baker, “Forging a U.S. Policy Toward Fragile States”, *Prism*, Vol. 1, No. 2 (2010), s. 70; Harvey F. Kline, “Colombia:

birlikte, büyük ölçüde bu göstergelere ilişkin iddialar sayesinde söylemin dayandığı başarılı devlet varsayımının niteliği daha net görülebilmiş ve söyleme Batı merkezci bir yaklaşımın hâkim olduğu yönünde eleştiriler dile getirilebilmiştir.³⁰

Söylemde devletleri, devletlik ve egemenlik bakımından görelî bir başarıklık/başarısızlık yelpazesine yerleştirebilen farklı bir hiyerarşi algılamasının var olduğunu da bu eleştirel çalışmaların öne sürdükleri iddialarda görmek mümkündür. Söz konusu iddialar, söylemin bilimsel niteliğini de temelden sakatlayan Batı merkezci yaklaşımını farklı açılardan irdeleyerek, Batılı devletleri uluslararası hiyerarşinin üst sıralarına konumlandırın anlayışı doğrudan veya dolaylı olarak göstermektedirler. Bu bağlamda, söylemin kusurlarının aslında daha en başından başarısız devletleri tanımlamak için temel alınan “başarılı devlet” varsayımından kaynaklandığına ve esasen Avrupa tarihinin özgün koşulları içinde oluşan modern ulusal devlet modeline işaret eden bu normatif devlet anlayışının evrensel bir standartmış gibi kabullenildiğine dikkat çekmektedirler. Dolayısıyla, bu derece sorunlu bir ön kabule dayanılarak üretilen başarısız devlet kavramını bilimsel analizlerde kullanmanın sakıncalarından ziyade, söylemin temel varsayımlarına hâkim olan siyasi ve ideolojik konumlanışa vurgu yapmaktadırlar.³¹

Lawlessness, Drug Trafficking, and Carving Up the State”, *State Failure and State Weakness in a Time of Terror*, ed. Robert I. Rotberg, Washington D.C., Brookings Institution Press, 2003, s. 179.

³⁰ Aslında devlet başarısızlığı düşüncesinin ve başarısız devletler kavramının ortaya çıkış sürecinde, devleti kurumsalçı perspektiften ele alan dar yorumun hâkim konumda olduğunu ancak, zamanla liberal demokratik devlet anlayışını yansıtan işlevselci perspektifin söylemde üstünlük kazandığını belirtmek gerekir. Zira söylemi evrenselleştirme yönündeki itkiyle siyasi aktörlerin de devlet başarısızlığını liberal demokratik devlet anlayışı çerçevesinde ve geniş bir şekilde yorumladıkları görülebilmektedir. İşlevselci yorumu yansıtan bu varsayımsal başarılı devletin Batılı niteliği gayet açıktır. Bununla birlikte Hill, Weberci devlet anlayışının da Batılı deneyimler temelinde gelişimine vurgu yaparak, başarısız devletler söyleminin bu iki devlet anlayışından hangisine dayanırsa dayansın Batı merkezci bir söylem olduğu iddiasını mümkün kılmaktadır. Bkz. J. N. C. Hill, “Beyond the Other? A Postcolonial Critique of the Failed State Thesis”, *African Identities*, Vol. 3, No. 2 (2005), s. 147-148.

³¹ Hatta bu çalışmalardan bazıları söylemi tümünden reddetmeye dönük bir tutum benimsemektedirler. Örneğin bkz. Adam David Morton, “The ‘Failed State’ of International Relations”, *New Political Economy*, Vol. 10, No. 3 (September 2005), s. 371-379; Gruffydd Jones, “‘Good Governance’...”; Branwen Gruffydd Jones, “The Global Political Economy of Social Crisis: Towards a Critique of the ‘Failed State’ Ideology”, *Review of International Political Economy*, Vol. 15, No. 2 (2008), s. 180-205; Hill, “Beyond the Other?...”; Sophia Dingli, “Is the Failed State Thesis Analytically Useful? The Case of Yemen”, *Politics*, Vol. 33, No. 2 (June 2013), s. 91-100; Tobias Hagmann ve Markus V. Hoehne, “Failures of the State Failure Debate: Evidence from the Somali Territories”, *Journal of International Development*, Vol. 21, No. 1 (January 2009), s. 42-57.

Buna göre başarısız devletler söylemi, açık bir şekilde “Avrupa-merkezcidir” ve devletleri, Batılı/Avrupalı devlet ideali üzerinden değerlendirmektedir.³² Batılı devlet anlayışına dayandığı için eğer modern devlet modeli uygulanmazsa veya başarısız olursa şiddetin ve anarşinin ortaya çıkacağına yönelik bir inanca sahiptir. Bu nedenle de modern Batılı devlet ile yoğun şiddet içeren anarşi durumu arasındaki olası bütün alternatifleri yok sayarak siyasi örgütlenmenin diğer türlerini tanımamaktadır.³³ Yani bir anlamda, başarısız olarak nitelendirilen devletlerdeki siyasi kültür ve yönetim anlayışı farklılıklarını görmezden gelen “oryantalist basitleştirmeler” üretmektedir.³⁴ Üstelik söylem, uzun vadede bütün devletlerin liberal demokratik modeli benimseyecekleri yönünde dogmatik bir temenniye ve varsayımına sahiptir. Zira Batı’da son yüzyıllarda gelişmiş olan modern devleti, devletliğin tamamlanmış, olgun ve istikrarlı hâli olarak görmektedir.³⁵

Bu gibi nitelikleri nedeniyle başarısız devletler söylemi de aslında uzun bir tarihsel geçmişe sahip ve Avrupalıyı, Avrupalı olmayanın üzerine yerleştiren bir hiyerarşi inşa etmeye dönük emperyal söylemlerin devamı niteliğindedir.³⁶ Nitekim sömürgecilik ve emperyalizm, eski ve yeni halleriyle birlikte sürekli olarak Batılı devlet anlayışını dünya üzerine ihraç etmiş ve dayatmış, bunu yaparken de diğer bölgelerdeki toplumlara ve siyasi yapıları ötekileştirerek, her zaman hiyerarşik konumlandırmalar üreten söylemlere başvurmuştur.³⁷ Dolayısıyla tarih-dışı niteliğine, görünürde tarafsız tanımlayıcı terminolojisine, devlet birimine odaklanmasına ve uluslararası hiyerarşiyi teknokratik bir şekilde yeniden üretmesine rağmen bu söylem de daha önceki kalkınma ve modernleşme dili ile birçok şeyi paylaşmaktadır ve uluslararası hiyerarşi inşasının devam ettiğini göstermektedir.³⁸

Bu eleştirel iddialar, belli bir devlet modeli üzerinden devletler arasında bir başarı sıralaması yapılmasının doğal ve meşru bulunduğunu, dolayısıyla söylemin daha en temel varsayımından itibaren bir hiyerarşi algısını yansıttığını göstermektedirler. Açık bir şekilde Batı’nın üstünlüğü varsayımına dayanan bu algılamayı, söylemin devlet başarısızlığının pratik boyutuna ilişkin iddialarında da görmek mümkündür. Aslında büyük ölçüde devlet felsefesi bağlamında

³² Dingli, “Is the Failed State...”, s. 91.

³³ Figueroa Helland ve Borg, “The Lure of State...”, s. 878.

³⁴ Dingli, “Is the Failed State...”, s. 91.

³⁵ Hagmann ve Hoehne, “Failures of the State...”, s. 43-45.

³⁶ Gruffydd Jones, “‘Good Governance’...”, s. 50.

³⁷ Figueroa Helland ve Borg, “The Lure of State...”, s. 890.

³⁸ Gruffydd Jones, “‘Good Governance’...”, s. 65.

değerlendirilebilecek olan bu durum, devletler arası ilişkilere ve bu ilişkilerin gerçekleştiği sistemin yapısına yönelik etkileri bakımından uluslararası ilişkileri de yakından ilgilendirmektedir. Bu bağlamda söylemdeki hiyerarşi algısını, hem devletler arasında güç veya kapasite bakımından görece üstünlükler olduğunu savunan geleneksel anlayış hem de devletlerin içsel egemenlikleri bakımından farklılaştıklarını savunarak uluslararası egemenliği de sorunsallaştıran görece yeni bir anlayış çerçevesinde yorumlamak mümkündür. Bunlardan ilki, aslında uzun süredir mevcut olan uluslararası hiyerarşi iddialarıyla uyumlu ve uluslararası yapının hiyerarşik niteliğinin söylemdeki algılamaya nasıl yansıdığını göstermeye dönükken ikincisi, bu algılama doğrultusunda uluslararası hiyerarşinin farklı bir alanda nasıl yeniden üretildiğini göstermeye yöneliktir.

II- Söylemin Temel Varsayımları ve Uluslararası Hiyerarşi Algısına Yönelik Göstergeler

Başarısız devletler literatürüne ilişkin önemli tespitlerde bulunan Hill, en başta başarısız devletleri tam olarak neyin başarısız yaptığı hususunda -kurgusal bir başarılı devletin nitelikleriyle- karşılaştırmalı bir yaklaşımın benimsenmesi gelmek üzere, konuyu ayrı bir çalışma alanı olarak nitelendirmeyi sağlayacak bazı ortak varsayımların bulunduğunu ileri sürmektedir.³⁹ Hill'in literatüre yönelik bu yorumunun genel olarak başarısız devletler söylemi için de kullanılabilirliği ve çeşitli alt konulara yönelik farklı iddiaların öne sürüldüğü görülse de bu görüşleri ortak bir söylem adı altında anmak için yeterli düzeyde ortak varsayımın bulunduğu belirtilmelidir. En başta, başarılı olarak nitelendirilebilecek bir ideal devlet varsayımı olmak üzere, bu devlet anlayışına uymayan her örneğin en iyi ihtimalle potansiyel bir sorun olarak görülmesi, bu sorunun çözüme kavuşturulabilir ya da en azından iyileştirilebilir olduğu iddiası ve söz konusu başarısız devletler bu sorunu kendi başlarına çözemedikleri/çözemeyecekleri için dış aktörlere kaçınılmaz bir rol atfedilmesi gibi birçok ortak kabul, söylemdeki algılamanın niteliğine yönelik önemli veriler sunmaktadır.

Esasen Batılı devletlerin değerlerine göre üstün bir konuma yerleştirildiğini gösteren bu algılamaya ilişkin kanıtlar, özellikle devlet başarısızlığının nedenlerine, sonuçlarına ve çözümüne dönük iddia ve varsayımlarda bulunmaktadır. Başarısız devletlerin sadece uluslararası barış ve

³⁹ Bkz. Hill, "Challenging the Failed State...", s. 41; Hill, "Beyond the Other?...", s. 144-145.

istikrar açısından değil aynı zamanda uluslararası güvenlik açısından da önemli birer sorun oldukları iddiası yaygınlaştıkça, devlet başarısızlığının nasıl ortadan kaldırılabileceği, dolayısıyla neden ortaya çıktığı gibi meseleler üzerinde daha çok durulmaya başlamıştır.⁴⁰ Söylemde bu soruların pratik yönüne ilişkin birbirlerinden farklı argümanlar öne sürülmüş olmakla birlikte eleştirel çalışmaların da vurguladıkları gibi, bu farklılıklar altında yatan ortak tutum ve eğilimleri görmek mümkündür.

Bunlardan ilki, başarısız olarak nitelendirilen devletlerin söz konusu başarısızlıklarından esasen kendilerinin sorumlu tutulmasıdır. Bu sorumluluk atfı, devlet başarısızlığının nedenleri tartışılırken devlet içi alanla uluslararası alanın birbirlerinden ayrı tutulması ve devletlerin esasen içsel faktörler yüzünden başarısız olduklarının iddia edilmesiyle gerçekleştirilmektedir.⁴¹ Devlet başarısızlığında içsel faktörlerin rolünü ön plana çıkarma yönündeki bu eğilim bazı varsayımlara dayandırılmaktadır. Örneğin devlet başarısızlığı konusunda tarihsel, yapısal ya da dışsal nedenlere dayalı açıklamaların yetersiz olduğu, bu hususlarda benzer koşullara sahip devletlerin benzer derecede başarısız olmadıkları vurgulanmaktadır.⁴² Ya da zayıf devletler kısıtlı imkânları nedeniyle uluslararası yapıyı ve dışsal gelişmeleri etkileyemeyecekleri için bu tür devletler açısından dış çevre kaynaklı sorunlara odaklanmanın ve buna çözüm bulmaya

⁴⁰ Aslında devlet başarısızlığına ilişkin erken dönem çalışmalar, o zamana dek hâkim uluslararası egemenlik anlayışı nedeniyle devletlerin iç meselesi olarak görülen ve uluslararası etkileri sınırlı kabul edilen bir soruna dikkat çekmeyi amaçladıkları için konuyu esasen egemenlik boyutundan ele almışlardır. Bir sonraki başlıkta daha detaylı ele alınacağı üzere, başarısız devletlerin varlığını da büyük ölçüde geleneksel egemenlik anlayışının zaafına bağlayan ve çözümü esasen bu anlayıştaki değişimlerde arayan söz konusu çalışmalar, oldukça radikal sayılabilecek iddialara ilham vermiştir. Bu nedenle, devlet başarısızlığını uluslararası egemenlik çerçevesinde değerlendirme girişimleri devam etse de zamanla söylemde devlet temelli analizler ağırlık kazanmış, radikal önerilerin önü kesilmeye çalışılmıştır. Uluslararası egemenlik rejiminde somut değişikliklere yol açmadan başarısız devletlerin yeniden inşasına ve mümkünse başarısızlığın önlenmesine odaklanılmıştır. Örneğin bkz. Rotberg, “The Failure and Collapse...”, s. 40-41.

⁴¹ Hill, “Challenging the Failed State...”, s. 39; Andrew Flitner, “The Consequence of Forced State Failure in Iraq”, *Political Science Quarterly*, Vol. 128, No. 1 (Spring 2013), s. 76. Devlet başarısızlığında rol oynadığı iddia edilen çeşitli faktörlere ilişkin bir tablo için bkz. Osman N. Özalp, “Uluslararası İlişkilerde Başarısız Devletler Sorunsalı ve Bu Sorunsalın Uluslararası Hukuka Etkileri”, *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, Vol. 72, No. 1 (2014), s. 355-357.

⁴² Bu iddianın temsilcilerinden olan Rotberg’e göre, örneğin sömürgeciliğin mirası günümüzdeki devlet başarısızlıkları açısından önemli bir faktör olarak görülebilir. Fakat benzer tarihsel deneyimler yaşamış olmalarına rağmen başarı anlamında farklı performanslar sergileyen devletlerin varlığının da gösterdiği üzere, sadece kolonyal geçmişlerine bakarak hangi devletlerin başarısız olabilecekleri tahmin edilemez. Bkz. Rotberg, “The Failure and Collapse...”, s. 21; Rotberg, “Failed States, Collapsed...”, s. 19-22.

çalışmanın beyhude bir çaba olduğu savunulmaktadır.⁴³ Kısacası devletlerin başarısızlıklarında dış ortam ve aktörlerin ancak sınırlı bir etkisi olabileceği, ülke içinde yaşanan sorunların bunları önleyemeyen, kolaylaştıran ya da izin veren yönetimlerin eseri olduğu kabul edilmektedir.

Bu doğrultuda söylem, devlet başarısızlığının nedenleri konusundaki iddiaların büyük ölçüde yetersiz ve kötü yönetimlere dayandırılmasına sahne olmaktadır. Buna göre, dışsal ve yapısal etkenler açısından benzer durumdaki devletler içinde bazılarının başarısız olmalarının temel nedeni yönetsel kusurlardır ve bu kusurlar esasen iki faktöre bağlı olarak ortaya çıkmaktadır: kapasite ve irade. Bazı yazarlarca başarısız devletlerin tanımlanmasında⁴⁴ veya türlerinin belirlenmesinde⁴⁵ de etkili olan bu anlayışa göre bazı yönetimler, yeterli kurumsal kapasiteye sahip olmalarına rağmen bu kapasiteyi devletin başarısı için değil kendi çıkarları için kullanmaktadırlar. Dolayısıyla burada irade konusunda bir sorun vardır ve bunlar kötü yönetimlerdir. Bazı yönetimler ise devletin başarısızlığına yol açacak olumsuz bir iradeye sahip olmasalar bile büyük ölçüde kurumsal kapasite yetersizlikleri nedeniyle sorunlar yaşamaktadırlar. Bunlar ise yetersiz yönetimlerdir. Her iki durumda da bir süre sonra yönetimin meşruiyeti ciddi şekilde sorgulanır hâle gelmektedir. Bu durumun kaçınılmaz sonucu ise ülke içinde egemenliği tam anlamıyla sağlayamama ya da var olan egemenliği kaybetme şeklinde tezahür etmektedir.⁴⁶

Devlet başarısızlığının içsel nedenleri konusunda yönetim sorunlarına vurgu yapan analizciler, genellikle sorunun hem kapasite hem irade eksikliği içerdiğini kabul etmekle birlikte irade unsuruna daha fazla vurgu yapmaktadırlar. Aşağıdaki iddialardan da görülebileceği üzere bu bakış açısında kapasite sorunlarının da büyük ölçüde kötü yönetimlere bağlanması söz konusudur. Kurumsal kırılmalıklar ve yapısal kusurlar, başarısızlığa katkıda bulunan etkenler olarak görülmele birlikte bunların da nihayetinde kişilerin kararlarına

⁴³ Örneğin Gros'a göre, devletlerin başarısızlıkları konusunda dışsal boyutları hesaba katmayan herhangi bir analiz, hem eksik hem de neredeyse tamamen kurbanı suçlamaya dönük bir çaba olacaktır. Ancak, dışsal çevrenin önemini inkâr etmemekle birlikte başarısız devletlerin üzerinde kontrol kuramayacakları bir sabite olduğunu da gözden kaçırmamak gerekir. Bu nedenle, başarısız devletlerin kontrol edemeyecekleri dışsal çevreye odaklanmak yerine devlet başarısızlığında rol oynayan içsel koşulları incelemek daha verimli bir uğraştır. Nihayetinde bir devletin başarısı ya da başarısızlığı esasen içsel değişim süreçlerine bağlıdır. Bkz. Jean-Germain Gros, "Towards a Taxonomy of Failed States in the New World Order: Decaying Somalia, Liberia, Rwanda and Haiti", *Third World Quarterly*, Vol. 17, No. 3 (1996), s. 465, 470.

⁴⁴ Bkz. Rotberg, "The Failure and Collapse...", s. 6; Rotberg, "The New Nature of...", s. 87.

⁴⁵ Bkz. Patrick, "Weak States and...", s. 29-30; Kenneth J. Menkhaus, "State Fragility as a Wicked Problem", *Prism*, Vol. 1, No. 2 (2010), s. 85-87.

⁴⁶ Benzer bir değerlendirme için bkz. Krasner, "Sharing Sovereignty...", s. 90-93.

ve eylemlerine bağlantılı şekilde düşünülebileceği savunulmaktadır.⁴⁷ Örneğin Rotberg, başarısız devleti tanımlarken hem kapasite hem de irade eksikliklerine vurgu yapıyor olmakla birlikte devlet başarısızlığını esasen irade faktörüne bağlamaktadır ve büyük ölçüde “insan ürünü” bir sonuç olarak nitelendirmektedir.⁴⁸ Bates, devlet başarısızlığını yöneticilerin tercihlerine dayandırarak, Afrikalı elitleri başarısızlığın başlıca mimarları olarak sorumlu tutmaktadır.⁴⁹ Lemarchand, “başarısızlığın tohumlarını başarısız liderlikten ayırmanın mümkün olmadığını” ileri sürmekte;⁵⁰ Van de Walle, sorumluluklarını yerine getirme konusunda isteksiz olan yöneticilerin uyguladıkları kötü politikaların devlet başarısızlığına yol açabildiğini söylemektedir.⁵¹

Bu eğilim, başarısızlığa etkisi bulunan bazı tarihsel, yapısal veya dışsal faktörlerin de kurumsal yetersizliklere ya da kötü yönetimlere bağlanarak yorumlanmasını beraberinde getirmektedir. Buna göre bir devlet, başka bir aktörün dışarıdan askeri müdahalesi gibi dış tetikleyici bir neden sonucu başarısız olabilir ya da çökebilir.⁵² Büyük güç rekabetinin yaşandığı bölgelerdeki devletlerin başarısının bu dış yapısal faktörden olumsuz etkilendiği görülebilir.⁵³

⁴⁷ Özellikle bkz. Rotberg, “The New Nature of...”, s. 87-90; Nicolas Van de Walle, “The Economic Correlates of State Failure: Taxes, Foreign Aid, and Policies”, *When States Fail: Causes and Consequences*, ed. Robert I. Rotberg, Princeton, N.J., Princeton University Press, 2004, s. 104.

⁴⁸ Rotberg, dünya üzerinde birçok zayıf devlet olmasına rağmen neden bunlardan sadece bazılarının başarısızlık sınırına geldiği ya da başarısız olduğu ve bu durumdakilerden bazılarının da neden burada tutunamayarak çöküşe kadar sürüklendiği gibi soruların önemli olduğunu belirterek cevapların esasen kötü yönetimler ve rejimler meselesinde yattığını vurgulamaktadır. Bkz. Rotberg, “The Failure and Collapse...”, s. 11-14.

⁴⁹ Robert H. Bates, *When Things Fell Apart: State Failure in Late-Century Africa*, New York, Cambridge University Press, 2008, s. 5-6, 55-56.

⁵⁰ René Lemarchand, “The Democratic Republic of the Congo: From Failure to Potential Reconstruction”, *State Failure and State Weakness in a Time of Terror*, ed. Robert I. Rotberg, Washington D.C., Brookings Institution Press, 2003, s. 35.

⁵¹ Van de Walle, “The Economic Correlates...”, s. 106.

⁵² Başarısız devletler söyleminde büyük güçlerin müdahalelerinden ziyade devlet başarısızlığı nedeniyle ortaya çıkan istikrarsızlıktan olumsuz etkilenen ya da kaotik ortamdan faydalanmaya çalışan komşu devletlerin müdahalelerine vurgu yapıldığı görülmektedir. Büyük güç müdahalesi sonucu başarısız olduğu kabul edilen istisnai örnek Irak’tır. Fakat Irak’ın ABD müdahalesi öncesinde özellikle irade bağlamında pek de başarılı olmadığı ve ABD’nin Irak’ın başarısızlığı sonucunu doğuran eylemlerinin tamamının kasıtlı olmadığı da öne sürülmektedir. Bkz. Rotberg, “Failed States, Collapsed...”, s. 5; Francis Fukuyama, “Müstakbel Ulus İnşacılarına İpuçları”, *Ulus İnşası*, ed. Francis Fukuyama, çev. Hasan Kaya, İstanbul, Profil Yayıncılık, 2008, s. 353.

⁵³ Somali, bu konudaki en mağdur ülkelerden biri olarak görülmektedir. Bkz. Walter S. Clarke ve Robert Gosende, “Somalia: Can A Collapsed State Reconstitute Itself?”, *State Failure and State Weakness in a Time of Terror*, ed. Robert I. Rotberg, Washington D.C., Brookings Institution Press, 2003, s. 132-133.

Tarihsel bir faktör olarak sömürgecilğin⁵⁴ ya da dış yapısal bir faktör olarak nitelendirilebilecek sömürgecilğin sona erdirilmesi sürecindeki bariz hataların⁵⁵ devlet başarısızlığına elverişli koşullar ortaya çıkardığı iddia edilebilir. Fakat dış aktörlerin doğrudan belli bir devleti hedef almayan ya da ilgilendirmeyen eylem ve politikaları nedeniyle söz konusu devletin başarısızlığında doğrudan etkileri ve sorumlulukları olduğu ihtimaline yer verilmez. Buradaki temel varsayım, dışsal ya da yapısal bazı faktörlerin devlet başarısızlığında rol oynayıp oynamamasının büyük ölçüde yönetim kapasitelerine bağlı olduğu yönündedir. Sonuçta dünya üzerindeki her devlet eşit şartlarda olmasa da aynı uluslararası yapısal düzlem üzerinde yer almaktadırlar. Bu alandan olumsuz etkilenmenin derecesi, devletlerin kapasitelerine bağlıdır. Böylece uluslararası faktörler, söz konusu devletlerdeki sosyo-politik krizleri şekillendirmede ikincil konuma düşürülmekte, uluslararası ortam sadece izin verici bir role sahipmiş gibi değerlendirilmektedir.⁵⁶ Söylemdeki bu tutumu eleştiren çalışmalar, özellikle Batılı devletlerin sömürgeci geçmişleriyle, Soğuk Savaş dönemindeki rekabet ve müdahaleleriyle, uluslararası kurumlardaki etkileriyle başarısız olarak nitelendirdikleri devletlerin mevcut durumlarında önemli katkıları olduğuna vurgu yapmaktadırlar.⁵⁷

Söylemde Batılı devletleri diğerlerinden üstün tutan anlayışın görülebileceği bir diğer nokta, devlet başarısızlığının sonuçları konusudur ki söylemdeki iddiaların en uyumlu görüldüğü alan da budur. En başından beri başarısız devletler söylemindeki genel eğilim, devlet başarısızlığının önemini yarattığı sorunlar üzerinden betimleme yönündedir. Devlet başarısızlığının

⁵⁴ Örneğin Chesterman, Ignatieff ve Thakur, sömürgeci güçlerin vesayetleri altındaki ülkelerde toplumsal kalkınmayı bozdukları, siyasi kalkınmayı durdurdukları, ekonomik kalkınmayı geciktirdikleri yönündeki suçlamalarda kendi paylarına düşeni kabul etmeleri gerektiğini söylerler. Fakat bunun tarihsel bir durum olduğunu vurgulayarak daha iyi bir gelecek yönünde ilerlemek için tek başına önemli bir gösterge olmadığını da ileri sürerler. Bkz. Simon Chesterman, Michael Ignatieff ve Ramesh Thakur, *Making States Work: From State Failure to State-Building*, International Peace Academy and United Nations University, July 2004, s. 1. Ayrıca bkz. Stephanie Lawson, "Fiji: Divided and Weak", *State Failure and State Weakness in a Time of Terror*, ed. Robert I. Rotberg, Washington D.C., Brookings Institution Press, 2003, s. 268.

⁵⁵ Bu konuda özellikle Jackson, ampirik devletlikten yoksun prematüre hukuki devletler ortaya çıkardığı için sömürgecilğin sona erdirilmesi sürecini ciddi anlamda eleştirmektedir. Bkz. Jackson ve Rosberg, "Why Africa's Weak...", s. 14-15; Jackson, "Quasi-states, Dual Regimes...", s. 525-526.

⁵⁶ Hill, "Challenging the Failed State...", s. 41-42.

⁵⁷ Örneğin bkz. Dan Halvorson, "Bringing International Politics Back In?: Reconceptualising State Failure for the Twenty-First Century", *Australian Journal of International Affairs*, Vol. 64, No 5 (2010), s. 591; Di John, "The Concept, Causes...", s. 21; Flibbert, "The Consequence of Forced...", s. 77; Newman, "Failed States and International...", s. 424; Hill, "Challenging the Failed State...", s. 39-40; Gruffydd Jones, "The Global Political...", s. 197.

nedenlerine ve çözümlerine ilişkin ilginin artması da başarısız devletlerin ciddi güvenlik sorunları oluşturdukları iddiasının verili kabul edilmesiyle mümkün olmuştur. Söylemi eleştiren çalışmaların bile devlet başarısızlığının güvenlik sorunlarıyla ilişkilendirilmesi yönündeki tutumu benimsedikleri görülebilmektedir. Bununla birlikte, devlet başarısızlığının nedenlerini içsel faktörlere dayalı olarak açıklama eğilimine karşın sonuçlar konusunda dış alana, uluslararası etkilere odaklanma yönünde bir uzlaşma vardır. Devlet başarısızlığının ülke içi sorunlar ortaya çıkardığı⁵⁸ kabul edilmekle birlikte esas vurgu sınır ötesindeki etkilerine yöneliktir.

Başarısız devletler konusundaki tartışma, ortaya çıktığı andan itibaren iç savaş, kitlesel göç, etnik çatışma, çevresel bozulma, uyuşturucu kaçakçılığı, silah ticareti ve terörizm gibi uluslararası barış ve güvenliğe yönelik neredeyse bütün tehditlerden devlet başarısızlığını sorumlu tutmuştur.⁵⁹ Hatta başarısız devletler, kuraklık, kıtlık ve diğer sosyal ve çevresel felaketlerle de ilişkilendirilmektedirler.⁶⁰ Bu bakımdan Fukuyama'nın "...yoksulluktan AIDS'e, uyuşturucudan teröre kadar uzanan önemli dünya sorunlarının pek çoğunun kaynağında zayıf ya da başarısız devletler vardır" iddiasına⁶¹ hâkim olan algının yaygınlığını görmek zor değildir.⁶² Üstelik bu algı sadece akademik literatürde

⁵⁸ Bkz. Rolf Schwarz, "NATO and Prevention of State Failure: An Idea Whose Time Will Come?", *Contemporary Security Policy*, Vol. 31, No. 2 (2010), s. 340; Monika François ve Inder Sud, "Promoting Stability and Development in Fragile and Failed States", *Development Policy Review*, Vol. 24, No. 2 (2006), s. 144; Özalp, "Uluslararası İlişkilerde...", s. 358; Rotberg, "The New Nature...", s. 90; Nelson Kasfir, "Domestic Anarchy, Security Dilemmas, and Violent Predation: Causes of Failure", *When States Fail: Causes and Consequences*, ed. Robert I. Rotberg, Princeton, N.J., Princeton University Press, 2004, s. 57-61; Bates, *When Things Fell...*, s. 138-139; Fukuyama, Francis, *Devlet İnşası: Yirmi Birinci Yüzyılda Yönetişim ve Dünya Düzeni*, çev. Türkan Çolak, İstanbul, Profil Yayıncılık, 2015, s. 127; Jens Meierhenrich, "Forming States after Failure", *When States Fail: Causes and Consequences*, ed. Robert I. Rotberg, Princeton, N.J., Princeton University Press, 2004, s. 153.

⁵⁹ Haggmann ve Hoehne, "Failures of the State...", s. 43.

⁶⁰ Meierhenrich, "Forming States after...", s. 153.

⁶¹ Fukuyama, *Devlet İnşası...*, s. 17.

⁶² Örneğin bkz. Schwarz, "NATO and Prevention..."; James Dobbins, "Irak Derslerinin Alınması", *Ulus İnşası*, ed. Francis Fukuyama, çev. Hasan Kaya, İstanbul, Profil Yayıncılık, 2008, s. 333-350; Vladimir Kulagin, "The World between Hobbes and Kant: A View from Russia", *Contemporary Security Policy*, Vol. 20, No. 2 (1999), s. 116-126; Baker, "Forging a U.S. Policy..."; Cojănu ve Popescu, "Analysis of Failed..."; Patrick, "Weak States and..."; Stephen D. Krasner ve Carlos Pascual, "Addressing State Failure", *Foreign Affairs*, Vol. 84, No. 4 (Jul. - Aug., 2005), s. 153-163; Mehmet Karaçuka ve Necmettin Çelik, "Kırılgan - Başarısız Devlet Olgusu ve Terörizm İlişkisi", *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Vol. 19, No 1 (2017), s. 20-41; James D. Fearon ve David D. Laitin, "Neotrusteeship and the Problem of Weak States", *International Security*, Vol. 28, No. 4 (Spring, 2004), s. 5-43.

değil siyasi çevrelerde, uluslararası örgütlerde ve düşünce kuruluşlarında da görülebilecek kadar yaygındır.⁶³

Bu konuda, şiddetli çatışmaların ve kritik önemdeki acil durumların, zayıf ve başarısız devletlerin geçirgen sınırlarından yayılarak bölgelerini istikrarsızlaştığı yönünde genel bir uzlaşma vardır. Buna göre, devlet yapıları çöktüğünde ve sınırlar işlemez hâle geldiğinde, şiddetin sınır ötesine geçmesi kadar mülteciler veya siyasi istikrarsızlık gibi unsurların yayılması da söz konusu olmaktadır.⁶⁴ Özellikle iç çatışmalardan mustarip olan başarısız devletlerin esasen teröristler için güvenli bölgeler sağlayabilecek yönetilmeyen alanlar ortaya çıkararak bölgesel ve küresel güvenliğe tehdit oluşturdukları⁶⁵ vurgulanmaktadır. Başarısız devletleri başta terörist gruplar olmak üzere uluslararası suç örgütleri ile yakından ilişkilendirmeye dönük bu iddialar⁶⁶ esasen 11 Eylül saldırılarının ardından ön plana çıkmış ve başarısız devletler konusu, küresel politikanın çevresinden merkezine doğru kayarak uluslararası ilişkilerde önemli bir mesele hâline gelmiştir.⁶⁷ Hatta 2002 tarihli ABD Ulusal Güvenlik Stratejisi'nde ABD'nin başarısız devletler tarafından ciddi şekilde tehdit edildiği⁶⁸ iddia edilerek devlet içi çöküş ile küresel terörizm arasında görünürdeki nedensel bağlantıya vurgu yapılması, devlet başarısızlığını uluslararası tehditler, özellikle de terörizm bağlamında merkezi bir konuma yerleştirmiştir.⁶⁹ Üstelik başarısız devletlerin ulus ötesi terörizm üretebilecekleri yönündeki korkuya, bu devletlerdeki zayıf yönetimlerin nükleer, biyolojik ya da kimyasal silah stoklarını kontrol etme ve kitle imha silahlarıyla ilişkili teknolojinin sızmasını veya

⁶³ Mike Bourne, "Netwar Geopolitics: Security, Failed States and Illicit Flows", *The British Journal of Politics and International Relations*, Vol. 13, No. 4 (November 2011), s. 491-494.

⁶⁴ Zaryab Iqbal ve Harvey Starr, "Bad Neighbors: Failed States and Their Consequences", *Conflict Management and Peace Science*, Vol. 25, (2008), s. 315-316; Krasner, "Sharing Sovereignty...", s. 86; Patrick, "Weak States and...", s. 44-45.

⁶⁵ Anthony Vinci, "Anarchy, Failed States, and Armed Groups: Reconsidering Conventional Analysis", *International Studies Quarterly*, Vol. 52, No. 2 (Jun., 2008), s. 307-309; Cojanu ve Popescu, "Analysis of Failed...", s. 114, 119-120

⁶⁶ Örneğin bkz. Francis Fukuyama, "Ulus İnşası ve Kurumsal Hafıza'nın İflası", *Ulus İnşası*, ed. Francis Fukuyama, çev. Hasan Kaya, İstanbul, Profil Yayıncılık, 2008, s. 12; Michele A. Flournoy, "Ulus İnşası: Alınan ve Alınmayan Dersler", *Ulus İnşası*, ed. Francis Fukuyama, çev. Hasan Kaya, İstanbul, Profil Yayıncılık, 2008, s. 138.

⁶⁷ Woolaver, "State Failure, Sovereign...", s. 599-600; Özalp, "Uluslararası İlişkilerde...", s. 357.

⁶⁸ "The National Security Strategy...", s. 1.

⁶⁹ Aidan Hehir, "The Myth of the Failed State and the War on Terror: A Challenge to the Conventional Wisdom", *Journal of Intervention and Statebuilding*, Vol. 1, No. 3 (2007), s. 307.

yayılmasını önleme gibi hususlarda muktedir olamayabilecekleri ya da gönülsüz olabilecekleri şeklindeki kaygılar da eşlik etmektedir.⁷⁰

Burada Batılı devletlerin üstünlüğü algısını, devlet başarısızlığı meselesi esasen Batı'nın güvenliğine yönelik ve doğrudan bir tehdit olarak görülmeye başladığı zaman başarısız devletlerin deneyimledikleri sorunları çözmeye yönelik ilginin arttığı ve Batılı aktörlerin konuya insani ve ahlaki gerekçelerden ziyade güvenlik ve çıkar odaklı yaklaşıtları yönündeki iddialar doğrultusunda tespit etmek mümkündür. Bu iddialar sadece eleştirel çalışmalar⁷¹ tarafından değil, söylemin savunucusu konumundaki isimler tarafından da açıkça dile getirilmektedir. Örneğin Fukuyama'ya göre, devlet çöküşü ya da zayıflığı gibi durumlar 1990'larda Somali, Haiti, Kamboçya, Bosna, Kosova ve Doğu Timor gibi ülkelerde insan hakları ve insanlık açısından ciddi felaketlere yol açsa da ABD ve diğer bazı ülkeler o dönemde bu sorunları bölgesel nitelikli olarak değerlendirmişlerdir. Fakat 11 Eylül saldırıları, "devlet yetersizliğinin devasa bir meydan okuma olduğunu" kanıtlamıştır.⁷² Başarısız devletlerin uluslararası güvenlik açısından ortaya çıkardıkları tehditler ise yine Fukuyama tarafından "gelişmiş dünyaya etki edebilen yeni bir terörün potansiyel yaşama alanı" olmaları bağlamında değerlendirilmektedir.⁷³ Kısacası Lambach'ın da

⁷⁰ Patrick, "Weak States and...", s. 36.

⁷¹ Devlet başarısızlığının sonuçlarını güvenleştiren söyleme yönelik eleştiriler ayrıca söz konusu tehditlerle başarısız devletler arasında kurulmaya çalışılan ilişkinin genellenebilir olmadığı, birçoğu yerel ve bölgesel nitelikte olan tehditlerin küresel güvenliği doğrudan etkilemediği ve varoluşsal tehditlermiş gibi abartıldığı, bu tehditlerin ortaya çıkmasında dış aktörlerin rollerine yer verilmediği gibi iddiaları da savunmaktadırlar. Bkz. James A. Piazza, "Incubators of Terror: Do Failed and Failing States Promote Transnational Terrorism?", *International Studies Quarterly*, Vol. 52, No 3 (September 2008), s. 470; Newman, "Failed States and International...", s. 433; Edward Newman, "Weak States, State Failure, and Terrorism", *Terrorism and Political Violence*, Vol. 19, No. 4 (2007), s. 464; Patrick, "Weak States and...", s. 33-44; Bourne, "Netwar Geopolitics...", s. 502-504; Hehir, "The Myth of...", s. 308; Daniel Lambach, "Security, Development and the Australian Security Discourse about Failed States", *Australian Journal of Political Science*, Vol. 41, No. 3 (2006), s. 409.

⁷² Fukuyama, *Devlet İnşası...*, s. 18-19, 128-129. Dahası bu meydan okuma sadece Batılı devletlerin ulusal güvenliklerine yönelik değil aynı zamanda kurulu uluslararası düzene yönelik de büyük bir tehdit olarak değerlendirilmektedir. Buna göre başarısız devletler, yapısal olarak homojen bir küresel ekonomiye dâhil olmadıkları gibi, kurulu düzene engel teşkil etmeme görevini de yerine getirememekte, üstelik Vestfalya düzeninin temel unsurları olan devlet ve egemenlik olgularını da hem ilke hem uygulama düzeyinde zayıflatmaktadırlar. Bkz. Mehmet Nesip Ogun ve Murat Aslan, "Theory and Practice of State Building in the Middle East: A Constitutional Perspective on Iraq and Afghanistan", *Journal of Applied Security Research*, Vol. 8, No 3 (2013), s. 374, 377; Fukuyama, *Devlet İnşası...*, s. 127.

⁷³ Fukuyama, *Devlet İnşası...*, s. 160. Zira Fukuyama'ya göre, radikal İslam ile kitle imha silahlarının bir araya gelme olasılığını gösteren 11 Eylül saldırıları, dünyanın uzak ve "kaotik

vurguladığı gibi, 11 Eylül öncesinde gelişmiş ülkeler devlet başarısızlığı konusunu bir sorun olarak görmüş ve ulusal çıkarlarına yönelik potansiyel bir tehdit olarak değerlendirmiş olsalar da asla ulusal güvenliklerine yönelik bir meydan okuma olarak tanımlamamışlar, başarısız devletleri güvenlikleştirmeye 11 Eylül saldırılarının hemen ardından başlamışlardır.⁷⁴

Newman'a göre zayıf ve başarısız devletlerin güvenlikleştirilmesi, gelişmekte olan "öteki" dünyanın sorunlarının dışsallaştırılmasına ve hatta kontrol ve müdahale bahanesi olarak "öteki"nin şeytanleştirilmesine yönelik bir eğilimi güçlendirmektedir. Böylece başka yerlerdeki sorunları anlama, duyarlı olma ve saygı duyma eksikliği ve bu tür sorunların bazı yönlerden uluslararası sisteme içkin olan sıkıntıların bir sonucu oldukları yönündeki değerlendirmelerin başarısız olması ile sonuçlanmaktadır.⁷⁵ Ayrıca bu durum geleneksel egemenlik anlayışına göre devletlerin iç meseleleri olarak değerlendirilmesi gereken bu tür yönetim sorunlarının önemli uluslararası meseleler şeklinde yorumlanmasını da mümkün kılmaktadır. Başarısız devletlerin sadece iç güvenlik değil aynı zamanda bölgesel ve uluslararası güvenlik açısından da tehditler ortaya çıkardıkları iddiası, sorunun önemini göstererek çözümün gerekliliğine ve aciliyetine vurgu yapmaktadır.⁷⁶

Başarısız devletlerin kendi kusurları nedeniyle ortaya çıkmasına rağmen sadece kendilerini olumsuz etkilemekle kalmayıp bütün küreyi ciddi şekilde tehdit ettiği ileri sürülen devlet başarısızlığı, çözülmesi gereken ciddi bir sorun olarak görülmektedir. Nitekim devlet başarısızlığının ortadan kaldırılması ve başarısız devletlerin iyileştirilmesi konusundaki çözüm önerileri, söylem içinde en ciddi tartışmaların yaşandığı ve devletler arası hiyerarşi algısının en net görülebileceği alanı oluşturmaktadır. Devlet başarısızlığı bir kapasite ve/veya irade sorunu olarak yorumlandığı için söz konusu devletlerin kendi imkân ve çabalarıyla bu olumsuz durumdan kurtulamayacakları varsayılmaktadır.⁷⁷ Ayrıca

bölgelerinde meydana gelen olayların" sadece ABD'yi değil "diğer zengin, güçlü ülkeleri" de ciddi şekilde etkileyebileceğini ortaya koymuştur. Bkz. *Ibid.*, s. 128.

⁷⁴ Lambach, "Security, Development...", s. 410.

⁷⁵ Newman, "Failed States and International...", s. 438.

⁷⁶ Hatta Woolaver, etkisiz yönetimlere sahip başarısız devletlerin çoğalmasının bölgesel ve küresel güvenliğe yönelik tehditler yarattığı iddiasıyla söylemin kuvvetlendirilmeye çalışıldığını savunmaktadır. Bkz. Woolaver, "State Failure, Sovereign...", s. 599.

⁷⁷ Bu varsayımın yaygınlığına dikkat çeken Krasner, kendi imkânlarıyla başbaşa bırakılmaları durumunda çökmüş ve kötü yönetilen devletlerin kendilerini iyileştiremeyeceklerini çünkü sadece iç güvenliğin sağlanmasıyla sınırlanamayacak şekilde kısıtlı yönetim kapasitelerine sahip olduklarını belirtmektedir. Bkz. Krasner, "Sharing Sovereignty...", s. 86. Fukuyama da benzer şekilde, devlet başarısızlığının görüldüğü ülkelerde kurumlara ve kurumsal reformlara yönelik talebin yetersiz

uluslararası aktörlerin zayıf devletlere güçlenmeleri için yardım sağlama şeklindeki geleneksel çabalarının işe yaramadığı ve bu nedenle daha etkili yöntemlere başvurulması gerektiği savunulmaktadır.⁷⁸ Bu nedenle çözüm konusunda güçlü devletler ve uluslararası örgütler gibi dış aktörlerin işlevsel olabilecek rolleri tartışılmakta, sorunun güvenlik boyutuna yönelik iddialar çoğaldıkça bu rollerin kaçınılmazlığına yönelik vurgu da artmaktadır.⁷⁹ Dolayısıyla çözüm önerileri konusunda da bir iç dış ayrımı yapıldığı ve söz konusu başarısız devlet ile uluslararası topluma farklı sorumluluklar yüklendiği görülebilmektedir.

Sorunun çözümü için dile getirilen öneriler, başarısızlığın türüne ve bulunduğu aşamaya göre değişmekle⁸⁰ birlikte genel olarak zayıf ve başarısızlık yolundaki devletler için geleneksel yardım aracının revize edilmesiyle önleyici nitelikte ve dolaylı müdahaleler⁸¹ öngörülürken başarısız ve çökmüş devletler için geleneksel egemenlik anlayışına pek de uymayan doğrudan müdahalelerin önerildiği saptaması yapılabilir. Fakat bu değerlendirmenin özellikle başarısız ve çökmüş devletler konusunda oldukça basitleştirici olduğunu da belirtmek gerekir. Zira bu devletlerin doğrudan müdahaleler gerektirdikleri varsayımı üzerinde genel bir uzlaşıdan bahsetmek mümkün olsa da söz konusu müdahalelerin diğer nitelikleri konusunda genel kabul gören bir öneriden söz etmek mümkün değildir. Bu devletlere kim tarafından, ne zaman, nasıl müdahale edileceği ve bu müdahalelerin mevcut egemenlik anlayışı çerçevesinde nasıl mümkün olacağı soruları önemli tartışma noktaları olarak belirmektedir.

olduğunu dile getirerek, bu talebin dışarıdan oluşturulması gerektiğini iddia etmektedir. Bkz. Fukuyama, *Devlet İnşası...*, s. 63. Call'a göre, bu tür devletler genellikle kendi halkları tarafından da sorun olarak görülmektedir ki bu durum Batı'nın izolasyonist politikalar izlemesini ve bu devletlerin kendi ayakları üzerinde durmalarını teşvik etmesini öneren iddiaların altını oymaktadır. Bkz. Call, "Beyond the 'Failed State'...", s. 321.

⁷⁸ Bu iddia özellikle başarısız devletler söylemine zemin hazırlayıcı tespitlerde bulunan Jackson tarafından dile getirilmektedir. Bkz. Jackson, *Quasi-States: Sovereignty...*, s. 191-192; Ayrıca bkz. Helman ve Ratner, "Saving Failed States", s. 6-8.

⁷⁹ Örneğin Rotberg, devletler gerçek anlamda başarısızlığa uğradıklarında ya da çöktüklerinde BM, uluslararası örgütler, büyük güçler, bölgesel hegemonlar ve iradi koalisyonlar gibi uluslararası aktörlerin yaşam kayıplarını azaltmak için kuşatılmış durumdaki vatandaşların yararına olacak şekilde müdahale etme konusunda stratejik ve ahlaki sorumluluklara sahip olduklarını savunmaktadır. Bkz. Rotberg, "The Failure and Collapse...", s. 30-31.

⁸⁰ Benzer bir yorum için bkz. Kasfir, "Domestic Anarchy, Security...", s. 57.

⁸¹ Bush Yönetimi'nin 2002'de duyurduğu ve ABD'nin söz konusu devletlere yönelik yardımlarını çeşitli reform şartlarına bağlayan uygulama bunun bir örneği olarak görülebilir. Bkz. "The Millennium Challenge Account", The White House, <<https://georgewbush-whitehouse.archives.gov/infocus/developingnations/millennium.html>>, (Erişim Tarihi: 25 Eylül 2018).

Böylece başarısız devletlere bir an önce çare bulunması konusunda bir görüş birliği mevcut olsa da bunun nasıl gerçekleştirileceği konusunda birbirinden oldukça farklı fikirler öne sürülmektedir.

Bununla birlikte, bütün çözüm önerilerinin aslında başarılı bir devletin inşa edilmesi gibi bir amaç etrafında toplandıklarını da söylemek mümkündür. Bu başarılı devlete ulaşmak için önerilen devlet inşası yöntemleri⁸² farklılaşsa da ulaşılmak istenen devletin niteliği büyük ölçüde nettir. Devlet başarısızlığının Batılı devlet anlayışı doğrultusunda tanımlanmasından da sezilebileceği üzere inşa sürecinin Batılı standartlara uygun devletlerin ortaya çıkmasını amaçladığını ve yine Batılı devletlerin üstünlüğü algısını saptamak zor değildir. Nitekim devlet inşası için öngörülen faaliyetlerin niteliğine ve bu uygulamaya yöneltilen eleştirilere bakıldığında da bu algı görülebilmektedir.⁸³ Devlet inşasını inceleyen yazarlar, bu süreçte yürütülen faaliyetler olarak söz konusu ülkede meşru bir yönetimin tesis edilmesi, adalet ve yargı sisteminin yeniden inşa edilmesi, hukukun üstünlüğünün sağlanması, kapsayıcı ve temsil edici politikaların tayin edilmesi, seçimlerin düzenlenmesi, sivil toplumun canlandırılması, ekonomik kalkınmanın desteklenmesi, sağlık, eğitim ve ulaştırma hizmetlerinin sağlanması, ülkenin askeri rejimlerden ve yolsuzluklardan arındırılması, disiplinli ve etkili bir ordunun yapılandırılması, eski savaşçıların yeniden entegrasyonu ve sivilleştirme gibi farklı alanlardaki önceliklerden bahsetmektedirler.⁸⁴

⁸² Baker, araştırmacılar ve uygulayıcılar tarafından kullanılan 34 farklı devlet inşası tanımı ve/veya yaklaşımı tespit ettiğini belirterek bu terimin sıklıkla ulus inşası, kurum inşası, kapasite inşası, çatışma sonrası yeniden inşa, istikrarı sağlama ve barış inşası gibi terimlerle değiştirilebilir şekilde kullanıldığını söylemektedir. Buna göre bazıları sürecin ev sahibi ülke tarafından yürütüldüğünü öne sürerken bazıları uluslararası ve dış aktörlerce yürütüldüğünü iddia etmekte, bazıları devlet inşasının çatışma sonrasında yürütülen bir girişim olduğunu savunurken bazıları ise bunu çatışmaları önlemeye yönelik bir girişim şeklinde değerlendirmektedirler. Kısacası devlet inşası konusunda tanımdan anlama uzanacak şekilde herhangi bir uzlaşıdan söz etmek mümkün değildir. Bkz. Baker, "Forging a U.S. Policy...", s. 81, dipnot 3. Bu bakımdan, başarısız veya çökmüş devletlere yönelik askeri müdahaleler ve ardından gelen kurum inşası çabaları da başarısızlık yolundaki veya zayıf devletlere kapasite inşası amacıyla sağlanan yardımlar da genel olarak devlet inşası şeklinde yorumlanabilmektedir.

⁸³ Ogun ve Aslan da benzer bir iddiada bulunarak Irak ve Afganistan müdahalelerinin de gösterdiği üzere başarısız devletlerdeki devlet inşası süreçlerinin kendi halklarına olduğu kadar uluslararası topluluğa yönelik olarak da yükümlülüklerini yerine getirecek, Batı eğilimli, sorumlu devletler ortaya çıkarma çabasında olduğunu dile getirmektedirler. Bkz. Ogun ve Aslan, "Theory and Practice of...", s. 399. Schwarz da devlet inşasına yönelik uluslararası uygulamaları, güçlü ve etkili bir refah devleti yerine Batılı modele göre oluşturulan, liberal ve zayıf bir devletin inşasını amaçlamaları nedeniyle eleştirmektedir. Bkz. Schwarz, "NATO and Prevention...", s. 357.

⁸⁴ Bkz. Lemarchand, "The Democratic Republic...", s. 59-60; Susan Rose-Ackerman, "Establishing the Rule of Law", *When States Fail: Causes and Consequences*, ed. Robert I. Rotberg, Princeton, N.J., Princeton University Press, 2004, s. 182-183; Nat J. Colletta, Markus Kostner ve

Buraya kadar anlatılanlar doğrultusunda kısa bir değerlendirme yapmak gerekirse, Batılı devlet anlayışının başarılı, alternatifsiz ve evrensel olduğu yönündeki algılamının başarısız devletler söyleminin neredeyse bütün argümanlarına sirayet ettiğini ve söylemin devlet başarısızlığı meselesi özelinde Batılı devletleri diğerlerine göre daha üstün bir konumda tuttuğunu söylemek mümkündür. Bu üstünlük, Batılı devletlerin diğerlerine göre çok daha başarılı sayılmalarının yanı sıra diğerlerinin başarısızlıklarından sorumlu tutulmamalarında, ayrıca sorunun teşhisinde ve çözümünde yetkin aktörler olarak görülmelerinde de kendini göstermektedir.⁸⁵ Bununla birlikte, buraya dek büyük ölçüde devlet anlayışı çerçevesinde ele alınan konunun bir de egemenlik boyutu vardır ve benzer bir hiyerarşi algısının bu boyutta da kurulmaya çalışıldığı görülebilmektedir.

III- Söylemin Egemenlik Olgusuna Yaklaşımı ve Hiyerarşi Kurucu Niteliği

1970'lerde Batı dünyasında başlayan neoliberal dönüşüm, sınırlı hizmet alanında etkin faaliyet gösteren devlet anlayışıyla devletin ülke içindeki gücünü sorunsallaştırırken, büyük ölçüde küreselleşmenin etkisiyle devlet-altı ve ulus-üstü oluşumların güç kazanması da devletin hem iç hem dış egemenliğini fiilen sınırlamıştır. Bir yandan devlete ilişkin sorgulamalar devam ederken bir yandan da devlet egemenliğinin yapısal güç ölçüsünde korunabildiğinin görülmesi, Vestfalya düzeninin aslında başından beri normatif bir mit olduğu yönündeki iddiaları ön plana çıkarmıştır. Vestfalya ile benimsenen ilkelerin uygulamada sık sık ihlâl edildiğine uzun süredir şahit olunmasının yanı sıra uluslararası alanın anarşik olmaktan ziyade hiyerarşik bir yapı tarafından düzenlendiği iddialarını destekleyici nitelikteki pratik sonuçların da etkisiyle “Vestfalya sonrası” döneme

Ingo Wiederhofer, “Disarmament, Demobilization, and Reintegration: Lessons and Liabilities in Reconstruction”, *When States Fail: Causes and Consequences*, ed. Robert I. Rotberg, Princeton, N.J., Princeton University Press, 2004, s. 170; Snodgrass, “Restoring Economic...”, s. 256-268; Fukuyama, *Devlet İnşası...*, s. 67.

⁸⁵ Nitekim Flibbert, devlet başarısızlığının değişik yollarına ve boyutlarına karşın, uluslararası aktörlerin bir sorun olarak ya da nedensel anlamda devletlerin karşı karşıya kaldıkları zorlukların ilksel kaynakları şeklinde görülmekten ziyade, sıklıkla devlet düzeyindeki eksikliklere yönelik olarak yararlı ve iyiliksever potansiyel çözümler şeklinde kavramsallaştırıldıkları tespitinde bulunmaktadır. Bkz. Flibbert, “The Consequenced of Forced...”, s. 76. Hatta Manjikian, söylemdeki dilin başarısız devletler ile Batılı devletler arasındaki ilişkiyi bir hasta-doktor ilişkisine benzer şekilde ifade ettiğini savunmaktadır. Bkz. Mary Manjikian, “Diagnosis, Intervention, and Cure: The Illness Narrative in the Discourse of the Failed State”, *Alternatives: Global, Local, Political*, Vol. 33, No. 3 (2008), s. 335-357.

geçildiği tartışmaları başlamıştır.⁸⁶ Mevcut uluslararası sistemin hiyerarşik yapısına ve bu yapı içinde devlet egemenliğinin tartışmalı noktalarına dair iddiaların bariz şekilde görülebileceği alanlardan biri, egemenlik olgusunun da sorunsallaştırıldığı başarısız devletler söylemidir.

Gerek akademik gerekse siyasi alanda kullanıldığı hâliyle başarısız devletler söylemi, devlet egemenliği konusundaki geleneksel görüşü sorgulayan, egemenliğin güncel sorunlara ve çağın gereklerine göre yeniden yorumlanmasını öneren bir anlayışın çıktısı niteliğindedir. Buna göre başarısız devletler, her ne kadar hukuki egemenliğe sahip ve uluslararası alanda bağımsız aktörler olarak kabul edilseler de normatif anlamda bir devletin sahip olması gereken ampirik niteliklerden, yani siyasi kapasite anlamında egemenlikten büyük ölçüde yoksundurlar. Bu bakış açısının literatürdeki en önemli temsilcisi, öne sürdüğü iddialarla başarısız devletler söylemine de ilham veren Robert H. Jackson'dır.⁸⁷ Jackson'ın bazılarını Rosberg ile birlikte gerçekleştirdiği ve özellikle Afrika'daki devletler üzerinden Üçüncü Dünya'daki devletlerin egemenliklerini sorgulayan çalışmaları,⁸⁸ içsel egemenlik bakımından sorun yaşayan devletlerin hem büyük ölçüde uluslararası sistemin birer ürünü oldukları hem de varlıklarıyla uluslararası düzen ve barışı bozdukları yönündeki iddiaların önünü açarak, devlet başarısızlığı düşüncesinin düzey değiştirmesinde etkili olmuştur.

⁸⁶ Bkz. Andrew Linklater, *The Transformation of Political Community: Ethical Foundations of the Post-Westphalian Era*, Columbia, University of South Carolina Press, 1998; Andreas Osiander, "Sovereignty, International Relations, and the Westphalian Myth", *International Organization*, Vol. 55, No. 2 (2001), s. 251-287; Benno Teschke, *1648 Söylencesi: Sınıf, Jeopolitik ve Modern Uluslararası İlişkilerin Kuruluşu*, çev. Bülent Şimşek, İstanbul, Can Yayınları, 2017.

⁸⁷ Özellikle Hill, başarısız devlet söylemi ve düşüncesinin, kendinden önce ortaya çıkan ve devletleri kapasitelerine göre değerlendirerek sadece negatif (hukuki) egemenliğe sahip olanları "yanı devlet" olarak nitelendiren anlayışın üzerine inşa edildiğini ileri sürerek Jackson'ın etkisinin büyüklüğüne vurgu yapmaktadır. Bkz. Hill, "Challenging the Failed State...", s. 41. Nitekim literatürdeki birçok yayında da Jackson'ın iddialarının veri alındığı görülmektedir. Jackson'ın argümanlarının önemine ve başarısız devlet literatürü üzerindeki etkisine değinen diğer bazı kaynaklar için bkz. Dingli, "Is the Failed State..."; Newman, "Failed States and International..."; Bueger ve Bethke, "Actor-Networking...".

⁸⁸ Jackson ve Rosberg, "Why Africa's Weak..."; Jackson, "Quasi-states, Dual Regimes..."; Jackson, *Quasi-States: Sovereignty...*; Robert H. Jackson ve Carl G. Rosberg, "Sovereignty and Underdevelopment", *Journal of Modern African Studies*, Vol. 24, No. 1 (March 1986), s. 1-31; Robert H. Jackson, "Negative Sovereignty in Sub-Saharan Africa," *Review of International Studies*, Vol. 12, No. 4 (October 1986), s. 247- 264; Robert H. Jackson, "International Jurisprudence and the Third World," *International Organization*, Vol. 41, No. 4 (Autumn 1987), s. 519- 550; Robert H. Jackson, "Juridical Statehood in Sub-Saharan Africa," *Journal of International Affairs*, Vol. 45 (Summer 1992), s. 1- 16.

Jackson ve Rosberg, Afrika'daki ülkelerin bağımsızlıktan sonra yaşadıkları büyük sorunlara ve gösterdikleri kötü performansa rağmen birer devlet olarak varlıklarını devam ettirebilmelerinin nasıl mümkün olduğunu sorguladıkları çalışmalarda devletliği, ampirik (*empirical*) ve hukuki (*juridical*) devletlik şeklinde ayırarak incelemişlerdir. Buna göre ampirik devletlik, devletlerin kendilerinden beklenen görev ve işlevleri yerine getirebilmeleri açısından esasen devlet kapasitesine dayalı bir iç egemenlik göstergesiyken hukuki devletlik, uluslararası alanda egemen bir devlet olarak tanınmayla alakalı bir dış egemenlik göstergesidir. Geleneksel devletlik anlayışı, bu özelliklerin ikisini birden, mutlak başarıyla olmasa da aynı anda gösteren devletler üzerinden şekillenmiştir.⁸⁹ Fakat -Üçüncü Dünya'nın büyük bir kısmına genellemek mümkün olmakla birlikte- özellikle Afrika'daki devletler, ampirik devletlik göstergeleri açısından bu geleneksel devletlik anlayışına uymamakta ve hatta Weber'in anlayışına göre "devletsizlik" ("*statelessness*") olarak nitelendirilebilecek bir durum sergilemektedirler.⁹⁰

Çünkü yazarlara göre, Afrika'nın *de jure* devletlerinin bazılarında, *de facto* yönetimler olarak ülke topraklarının bir kısmı üzerinde fiilen kontrol sahibi olan ya da sürekli kontrolü sağlayamasa da en azından devletin otorite kurmasını engelleyen aktörler mevcuttur. Fakat hem fiili kontrolü elinde bulundurma hem de kamusal hizmetlerin bir kısmını yerine getirme bakımından *de facto* devlet gibi davranan bu yönetimler, yeni devletler yaratmayı başaramamışlardır. Bu durumun temel nedenlerinden biri, devlet egemenliği konusundaki uluslararası normatif çerçevenin, hukuki devletliği ön plana çıkaran yapısıdır. Weberci devlet anlayışına ve uluslararası hukukun devlet tanımlamalarına bakarak Afrika'daki devletlerin varlıklarını sürdürmelerine ilişkin açıklayıcı saptamalar yapılamamasının temel nedeni de budur.⁹¹ Oysa Avrupa devletlerinin tarihine bakıldığında, egemenliğin devletlere tanımlanmış doğal ve verili bir hak olmadığı, doğası itibarıyla sadece bazılarının ayrıcalığı olarak değerlendirilebilecek bir kazanım olduğu görülmektedir. Bu bakımdan egemenlik de diğer insani sözleşmeler gibi kazanılan ve kaybedilen, iddia edilen ya da inkâr edilen, saygı gösterilen ya da ihlâl edilen tarihsel bir olgudur. Dolayısıyla tarihsel olarak değerlendirildiğinde, egemenlik unsuru büyük ölçüde ampirik devletlik üzerinden şekillenmiştir. Devletlerden ve devletlerin oluşturduğu uluslararası örgütlerden müteşekkil olan uluslararası toplumun yeni

⁸⁹ Yazarlar bu geleneksel devlet anlayışını Weberci devlet tanımı üzerinden açıklamaktadırlar. Bkz. Jackson ve Rosberg, "Why Africa's Weak...", s. 2.

⁹⁰ *Ibid.*, s. 1-4.

⁹¹ *Ibid.*, s. 3-4.

devletleri tanıması da esasen bu anlayışa dayalı olarak gerçekleşmiştir. Bu anlamda ampirik devletlik, hukuki devletliğin bir ön şartı olagelmış ve devlet egemenliği konusundaki geleneksel uluslararası normatif çerçeve bu şekilde işlemiştir.⁹²

Buna rağmen sömürgeciliğin sona erdirilmesi süreci, bu geleneksel anlayıştan büyük bir kopuş yaşanmasıyla gerçekleşmiştir. Self-determinasyon ve bağımsızlık konusuyla ilgili uluslararası rejim değişmiş, sömürgecilik bitmiş, bu sırada egemenliğin kurucu ilkeleri konusundaki anlayış da değişmiştir.⁹³ Dolayısıyla, ampirik devletliğin temel göstergesi olan pozitif egemenliğe sahip olmadan, hukuki devletliğe işaret eden negatif egemenliği kazanan bu yeni devletler, ortaya çıkmalarını ve varlıklarını devam ettirebilmelerini, egemenlik konusundaki yeni uluslararası normatif anlayışa borçludurlar.⁹⁴ Kısacası Jackson'a göre Afrika devletleri, 20. Yüzyılın sömürgecilik karşıtı ideolojisi olan self-determinasyona dayalı olarak oluşturulan uluslararası hukuk ve politika rejiminin hukuki eserleridir. Yani büyük ölçüde uluslararası toplumun ve özellikle de BM Genel Kurulu'nun ürünleridir.⁹⁵ Ampirik devletliği gerçekleştirilemeyip büyük ölçüde hukuki devletliğe dayalı olarak varlıklarını sürdürdükleri, diğer bir deyişle pozitif egemenliğe sahip olmadıkları için de "gerçek devlet" değil "yarı-devlet"tirler.⁹⁶ Uluslararası toplumun "teveccühü" ("*courtesy*") sayesinde bir şekilde o güne dek var olabilen bu devletler, varlıklarını devam ettirmeleri ve korunmaları açısından önemli uluslararası sorunlardan birini teşkil etmektedirler.⁹⁷

Jackson, Üçüncü Dünya'daki ampirik devletliğe ilişkin ciddi iddialar dile getirmekle birlikte, önemli uluslararası sorunlara yol açtığını savunduğu bu duruma yönelik açık çözüm önerilerinde bulunmamaktadır. Hâlbuki yarı-

⁹² Jackson, "Quasi-states, Dual Regimes...", s. 522, 532; Jackson ve Rosberg, "Why Africa's Weak...", s. 13; Jackson, *Quasi- States: Sovereignty...*, s. 1.

⁹³ Jackson, "Quasi-states, Dual Regimes...", s. 524; Jackson, *Quasi- States: Sovereignty...*, s. 24-26.

⁹⁴ Pozitif - negatif egemenlik ayrımının detayları için bkz. Jackson, "Negative Sovereignty...", s. 253-258; Jackson, *Quasi-States: Sovereignty...*, s. 11, 26-31, 50-81.

⁹⁵ Jackson, "Quasi-states, Dual Regimes...", s. 519, 526; Robert H. Jackson, *Quasi- States: Sovereignty...*, s. 14-16. Hatta Jackson, bu devletlerin var olmaları eğer bu yönde kendilerine tanınan hakka değil de güç politikalarına bağlı olmuş olsaydı muhtemelen bunların birçoğunun devlet olarak ortaya çıkamayacaklarını iddia etmektedir. Bkz. *Ibid.*, s. 54.

⁹⁶ Jackson, "yarı-devlet" teriminin kendinden önce Hedley Bull ve Adam Watson (Hedley Bull ve Adam Watson, *The Expansion of International Society*, Oxford, 1984, s. 430) tarafından benzer bir anlamda kullanıldığını, terimin kendi icadı olmadığını belirtmiştir. Bkz. Jackson, "Quasi-states, Dual Regimes...", s. 528; Jackson, *Quasi-States: Sovereignty...*, s. 204, dipnot 7.

⁹⁷ Jackson, "Quasi-states, Dual Regimes...", s. 526-529; Jackson ve Rosberg, "Why Africa's Weak...", s. 16.

devletlerin ampirik devletlik açısından yaşadıkları sorunlara çözüm bulma amaçlı girişimleri, hem yetersizlikleri hem de tutarsızlıkları üzerinden eleştirmektedir. O'na göre uluslararası toplum, mevcut sistem ve normlarla Afrika devletlerinin hukuki devletlik konularını korumaktadır. Fakat ampirik devletliğin geliştirilmesi için yapabilecekleri sınırlıdır. Çünkü çeşitli alanlarda bu yeni devletlere kaynak aktarımı ve yardımlar yapılsa bile bunların etkili ve düzgün şekilde kullanılmasını sağlamak için iç işlerine karışmak gerekmektedir.⁹⁸ Bununla birlikte, bu devletlere yapılan yardımların düzgün kullanılmaması, örneğin yönetici elitin cebine gitmesi durumunda Kuzey ülkelerinin müdahale etmesi söz konusu olursa, egemenlik zedelenecek ve “eski emperyalizm oyununa geri dönmüş” olacaktır. Zira gelişmiş devletler gelişmemiş olanlara bunların kendi iç yetkilerini etkileyen konularda yasal bir şekilde dayatmada bulunmuş olacaktırlar.⁹⁹ Dolayısıyla uluslararası toplumun hukuki ve ampirik devletlik konusunda Afrika'ya yönelik tutumları zorunlu olarak birbirini dışlamaktadır.¹⁰⁰ Bu nedenle Jackson, Kuzey-Güney ilişkilerindeki mevcut açmazın devam edeceğini dolayısıyla uluslararası yardım gibi klasik araçların da devam edeceğini öngörmektedir.¹⁰¹

Bu iddialardan çıkarılabilecek açık sonuç, hukuki devletlik ve negatif egemenlik olgularını el üstünde tutan egemenlik anlayışının değişmesinin elzem görüldüğüdür. Her ne kadar uluslararası toplumun pratikleri bundan imtina edildiğini gösterse de Jackson teorik açıdan bunun aslında gayet mümkün ve meşru olduğuna dikkat çekmektedir. Mümkündür; çünkü insanın yönetime ilişkin algısını sınırlayan egemen devletlik, insanın kontrolü ötesindeki doğal bir

⁹⁸ Jackson'a göre devletlerin egemen eşitlikleri ilkesi, bazı devletlerin içsel sorunlarına uluslararası araçları kullanarak çözüm bulma konusunu, yönetimlerinin rızası olmaması durumunda imkânsız hâle getirmektedir. Yönetimlerin karar verme mekanizmaları açısından daha büyük uzmanlık, sorumluluk ve dürüstlük sağlayabilecek alternatif düzenlemeler de otoriteleri zayıflayacak yönetimlerin rızası olmaksızın imkânsızdır. Hatta bu alternatif yaklaşımlar, sömürgecilik sonrası uluslararası toplum tarafından düzenleme dışı bırakılan bağımsız yönetimlerin içsel davranışları yönündeki kritik meseleye dokunması nedeniyle düşünülemezdir. Bu yönde bir yaklaşım, himayecilik, neo-kolonyalizm ve hatta ırkçılık gibi suçlamaları da beraberinde getirecektir. Bkz. Jackson, *Quasi-States: Sovereignty...*, s. 191.

⁹⁹ Jackson, “Quasi-States, Dual Regimes...”, s. 546.

¹⁰⁰ Bunun yanı sıra hukuki devletliğin desteklemek bazı durumlarda yolsuz yönetimlerin devamını sağlamaya da yol açmaktadır. Tarihsel örneklerde yabancı güçlerin askeri birlik, ekipman ve danışman gönderme şeklinde tezahür eden müdahaleleri, bu yeni devletlerin güç araçlarını destekleme ve sağlamlaştırma açısından ampirik devletliklerine katkı olmakla birlikte rejimlerin ayakta kalabilmesi sonucunu da doğurmuştur. Çünkü yabancı güçler ne zaman Afrika'ya müdahale etseler, mevcut devlet yetkilerine her zaman saygı göstermişlerdir. Jackson ve Rosberg, “Why Africa's Weak...”, s. 10-11, 20, 22.

¹⁰¹ Jackson, *Quasi-States: Sovereignty...*, s. 191-192.

fenomen gibi görülmektedir. Hâlbuki modern egemen devletler, doğal varlıklar olmaktan ziyade tarihsel yapay olgulardır ve en eskisi mevcut şekliyle sadece üç ya da dört yüz yıl önce oluşmuştur. Dolayısıyla egemen yetki alanları da değiştirilebilecek ya da tamamen ortadan kaldırılabilir tamamen yapay siyasi düzenlemelerdir.¹⁰² Üçüncü Dünya yönetimlerinin gelişmiş devletlerle kıyaslandıkları zaman ciddi dezavantajları olduğu görülmekle birlikte bu durum onların egemenliklerinin sorgulanmaması gerektiği algısına da yol açmamalıdır.¹⁰³ Meşrudur; çünkü mevcut örneklerden görüldüğü üzere yarı-devletlerin iç işlerine karışılmadan yapılan yardımların ampirik devletliği güçlendirmesi pek de mümkün değildir. Böyle bir tutum da negatif egemenliği kutsayan bir sistemde mümkün değildir.

Büyük ölçüde 1980'lerde dile getirilmiş olan bu iddialar, devlet başarısızlığının önemli bir uluslararası sorun olarak gündemde yer alacağının ilk işaretlerini vermenin yanı sıra başarısız devletlerin egemenliklerine yönelik oldukça radikal sayılabilecek değerlendirmelerin de önünü açmıştır. Nitekim devlet başarısızlığının çözümü için işlevsel olabilecek yöntemler ile egemenlik anlayışının dayattığı kısıtlar arasındaki açmazın da üstesinden gelmeye çalışan başarısız devletler söyleminde konuyla ilgili daha net önerilerde bulunulmuştur. Zayıf ve başarısızlık yolundaki devletlerden ziyade ciddi ölçüde bir iç egemenlik sorunu gözlemlenen çökmüş ve başarısız devletler için dile getirilen bu öneriler, uluslararası bir otoriteyle egemenliğin paylaşılmasından yeni vesayet rejimleri oluşturulmasına ve hatta devletlerin bölünmesine dek geniş bir çerçeve çizmektedir.¹⁰⁴

Uluslararası egemenliğin kısa süreli devri, geçici olarak geçersiz kılınması veya –bölünme sonucu yeni devletlerin ortaya çıkması durumunda– bölüştürülmesi anlamına gelebilecek bu önerilerin uç boyutlardaki egemenlik ihlallerini onaylamayan ve egemenliğin hukuki boyutundan ziyade siyasi yönüne odaklanan söylem içinde aslında oldukça sınırlı bir yer kapladıklarını söylemek

¹⁰² *Ibid.*, s. 7.

¹⁰³ *Ibid.*, s. 11, 24.

¹⁰⁴ Bkz. Jeffrey Herbst, "Let Them Fail: State Failure in Theory and Practice (Implications for Policy)", *When States Fail: Causes and Consequences*, ed. Robert I. Rotberg, Princeton, N.J., Princeton University Press, 2004, s. 302-318; Fearon ve Laitin, "Neotrusteeship and the..."; Krasner, "Sharing Sovereignty..."; Chaim D. Kaufmann, "When All Else Fails: Ethnic Population Transfers and Partitions in the Twentieth Century", *International Security*, Vol. 23, No. 2 (Fall, 1998), s. 120-156; Helman ve Ratner, "Saving Failed States".

mümkündür.¹⁰⁵ Nitekim bu yöndeki öneriler, sadece bir bütün olarak söylemi reddeden isimler¹⁰⁶ tarafından değil, söylemin savunucusu konumundaki isimler tarafından da ciddi şekilde eleştirilmiştir.¹⁰⁷ Benzer bir durumun siyasi söylem açısından da söz konusu olduğunu ve bu tür önerilerin siyasi alanda karşılık bulmadığını da belirtmek gerekir. Nitekim Krasner'in de vurguladığı gibi, güçlü ve zayıf devletlerdeki siyasi liderler, egemenliğe ilişkin geleneksel normlara meydan okuma konusunda gönülsüzdürler. Bu nedenle işgal edilmiş ya da kötü yönetilen devletleri iyileştirme konusunda uygulanabilir mevcut siyasi seçenekler, bu normlarla daha uyumlu olan yönetim yardımları ve geçici yönetimler olarak kalmıştır.¹⁰⁸ Bununla birlikte, egemenliğin geçersiz kılınması veya vesayet rejimi tesis konularında hukuki bir düzenleme gerçekleşmemiş olsa da farklı başarısızlık durumlarına yönelik bazı politika uygulamalarının kısmen burada önerilen anlayışı yansıttığı görülebilmektedir.¹⁰⁹

Bu doğrultuda geleneksel egemenlik anlayışını yansıtan kuralların *de jure* meydan okumalarla karşılaşmasa bile *de facto* ihlal edildiğini ve söylemdeki hâkim eğilimin de tam egemen devletler dünyasından başka bir şey önermediğini söylemek mümkündür.¹¹⁰ Söylem, iç egemenliğe sahip olmadıklarını öne sürdüğü başarısız ve bilhassa çökmüş devletlerin uluslararası egemenliklerini

¹⁰⁵ Zira esasen realist olarak nitelendirilebilecek isimlerden gelen bu öneriler, büyük ölçüde liberal ilkelere göre şekillenmiş uluslararası egemenlik rejimini korumaya çalışan ve dolayısıyla yine liberal bir bakış açısının hâkim olduğu söylemin mantığına pek uymamaktadır.

¹⁰⁶ Örneğin Morton başarısız devletlerin uluslararası bir yönetim ya da yeni bir tür vesayet altına alınmaları gerektiği yönündeki iddiaları, yarı sürekli bir kolonyal ilişki öngörülmesi bakımından emperyal yönetimin eski mandacı sistemine benzetmektedir. Bkz. Morton, "The Failed State of...", s. 374.

¹⁰⁷ Örneğin başarısız devletlerin egemenliklerinin BM tarafından geçersiz kılınması (*decertification*) ve ardından vesayet yönetimi altına alınmaları yönünde öneride bulunan Herbst'ün bu iddialarının yer aldığı kitabın editörü olan Rotberg, katkıda bulunan diğer yazarların "bu radikal ve ümitsiz öneriye" katılmadıklarını, kitaptaki ana argümanın başarısız devletlerin düzeltilmeleri ve tekrar hayata döndürülmeleri anlayışı üzerine kurulu olduğunu belirtmektedir. Bkz. Rotberg, "The Failure and Collapse...", s. 40-41. Vesayet rejimi önerisine yönelik eleştiriler için bkz. Krasner, "Sharing Sovereignty...", s. 105-107; Richard Caplan, "From Collapsing States to Neo-Trusteeship: The Limits to Solving the Problem of 'Precarious Statehood' in the 21st Century", *Third World Quarterly*, Vol. 28, No. 2 (2007), s. 237-242.

¹⁰⁸ Krasner, "Sharing Sovereignty...", s. 96. Krasner, geleneksel egemenliğe alternatif bir düzenleme olarak değerlendirilen geçici yönetim uygulamasını, egemenliğin temel normlarına açık bir şekilde meydan okumadığı gerekçesiyle bu şekilde yorumlamamaktadır. Zira genellikle BM Güvenlik Konseyi tarafından yetkilendirilen geçici yönetimlerin geleneksel egemenliğin eski hâline getirileceği koşulları yaratmaya dönük kısa süreli bir önlem olarak uygulandığını belirtmektedir. Bkz. *Ibid.*, s. 99.

¹⁰⁹ Bu yöndeki iddialar için bkz. Krasner, "Sharing Sovereignty...", s. 105-106; Caplan, "From Collapsing States...", s. 235-238.

¹¹⁰ Krasner, "Sharing Sovereignty...", s. 86-87

yeni bir düzenlemeye tâbi tutmaktan ziyade iç egemenliklerini tesis edecek şekilde devlet inşasını savunmaktadır. Fakat söylemde önerilen çeşitli devlet inşası yöntemleri ile uygulamada bu inşayı gerçekleştirebilmek için yapılan müdahaleler ve kurulan “uluslararası ülkesel yönetim” gibi araçlar, devletlerin iç işlerine karışılması yönündeki pratiğin hâlâ en çok başvurulan seçenek olduğunu göstermektedir.¹¹¹ Bu bakımdan başarısız devletler söylemini, iç egemenliği sorunlu görülen devletlerin –temel kuralı diğer devletlerin iç işlerine karışmama olan- Vestfalyacı/Vattelci egemenliklerinin¹¹² ihlal edilebilirliğini meşrulaştırmaya dönük bir söylem olarak değerlendirmek mümkündür. Söylem bu meşrulaştırmayı, esasen devlet başarısızlıklarının sonuçlarını güvenikleştirerek yapmaktadır.

Başarısız devletler söylemindeki farklı yaklaşımların egemenlik olgusunu nasıl yorumladıklarını genel hatlarıyla aktaran bu tartışmadan da görülebileceği üzere, devletler arasındaki hiyerarşi algısı egemenlik anlayışına da hâkim durumdadır. Siyasi kapasite anlamındaki iç egemenliğin sorunlu bulunması, hukuki statü olarak egemenliğin de sorgulanabilir olduğu varsayımını ortaya çıkarmaktadır. Söylemdeki hâkim eğilim, uluslararası egemenliği ciddi ölçüde sakatlamadan iç işlerine müdahale yoluyla devlet başarısızlığının çözülmesi yönündeyken, bu varsayımın geleneksel egemenlik anlayışı bakımından oldukça radikal sayılabilecek önerilerin dile getirilmesine zemin hazırladığı da açıktır. Dolayısıyla söylem, devletlerin egemen eşitliği ilkesinin hangi durumlarda ve ne

¹¹¹ Nitekim Fearon ile Laitin tarafından “yeni vesayet” (“*neotrusteeship*”) ya da daha kısıktıcı bir adla “postmodern emperyalizm” olarak nitelendirilen bu geçici yönetim uygulamalarında, uluslararası ve iç yönetim yapılarının karmaşık birlikteliği ile söz konusu devletlerin yeniden inşası için çalışılmaktadır. Hatta bu tür çabalar, klasik emperyalizmi anımsatacak şekilde yabancı devletlerin iç siyasi otorite ve temel ekonomik işlevler üzerinde dikkat çekici düzeydeki kontrollerini de içermektedir. Bkz. Fearon ve Laitin, “Neotrusteeship and the...”, s. 7.

¹¹² Krasner’e göre, geleneksel egemenliğin üç bileşeni bulunmaktadır: uluslararası yasal egemenlik, Vestfalyacı/Vattelci egemenlik ve iç egemenlik. Uluslararası yasal egemenliğin temel kuralı, hukuki olarak bağımsız ülkesel varlıkları tanımaktır. Böylece bu varlıklar hangi anlaşma ya da antlaşmalara dâhil olacaklarını özgür şekilde belirleme hakkına sahip olmaktadır. Uygulamada sıklıkla ihlâl edilen Vestfalyacı/Vattelci egemenliğin temel kuralı ise, diğer devletlerin iç işlerine karışmaktan kaçınmaktır. (Krasner, “Vestfalyacı/Vattelci egemenlik” şeklindeki ifade tercihini, iç işlerine karışmama ilkesinin geleneksel olarak 1648’de gerçekleşen Vestfalya Barışı ile ilişkilendirilmesine rağmen bu doktrinin yaklaşık bir yüzyıl sonra İsviçreli hukukçu Emmerich de Vattel’in “*The Law of Nations or Principles of the Law of Nature Applied to the Conduct and Affairs of Nations and Sovereigns*” başlıklı kitabı 1758’de yayınlanana kadar açık bir şekilde ifade edilmemiş olmasına dayandırmaktadır.) Bkz. Krasner, “Sharing Sovereignty...”, s. 87-88. Krasner’in bu ayrıma dayanan “paylaşılan egemenlik” önerisi, hukuki statü olarak egemenliğin büyük ölçüde bağımsızlığa dayalı olduğunu, Vestfalyacı/Vattelci egemenliğin ihlal edilmesinin uluslararası yasal egemenliği tam anlamıyla ortadan kaldırmayacağını ima etmektedir.

ölçüde esnetilebileceğini göstermeye, bu yönüyle de yeni bir alanda uluslararası hiyerarşi kurmaya çalışan bir araç gibi görünmektedir.

Sonuç

2000'lerin kabaca ilk on yılı, bir yandan devlet başarısızlığı hakkındaki yayınların sayısındaki diğer yandan söylemi benimseyen ve aktif şekilde kullanan aktörlerin çeşitliliğindeki muazzam artışın da gösterdiği üzere başarısız devletler söyleminin deyim yerindeyse altın çağı olmuştur. Söyleme yönelik eleştirilerin pratik anlamda yaratabildiği değişim ise, “başarısızlık” yerine “kırılğanlık” (“kırılğan devletler” ve “devlet kırılğanlığı”) gibi daha az olumsuz anlam yüklü bir ifadenin benimsenmesiyle sınırlı kalmıştır. Fakat söylemdeki iddialar, zayıf ve başarısız devletlerin de aslında ciddi uluslararası tehditler ortaya çıkarabilecekleri yönünde yeni bir algı yaratmakla kalmamış, askeri müdahalelerden¹¹³ devlet inşası girişimlerine, yardımların şarta bağlanmasından konuyla ilgili birimlerin oluşturulmasına dek farklı uygulamalarla politik karşılığını da bulmuştur. Büyük güç politikalarının gündemin ön sıralarında yer aldığı son yıllarda söylem eskisi kadar öncelikli bir konum işgal etmese de hâlâ önemli uluslararası güvenlik sorunlarıyla bağlantılı bir şekilde kullanılmaktadır.

Uluslararası sistemin yapısına ilişkin önemli göstergeler de sunan başarısız devletler söyleminin bu yapıyı değiştirmeyi amaçladığını ya da değiştirebilecek bir potansiyel taşıdığını söylemek zordur. Zira söylemdeki hâkim yaklaşımın bu yöndeki en güçlü kanıtlardan biri sayılabilecek olan uluslararası hukuksal düzenlemeler konusuna bakışı oldukça nettir. En azından *de jure* olarak devletlerin egemen eşitliğini savunduğu görülen söylemin zaten hukuksal düzenlemelere konu olabilecek düzeyde bir nesnellik taşıdığını ileri sürmek de mümkün değildir.

Ancak, ilke düzeyinde bile olsa egemen eşit devletlerden oluşan bir dünyada, iç işlerine müdahaleyi meşrulaştırmaya dönük güçlü bir yönü bulunan başarısız devletler söylemine diğer devletler üzerindeki kontrol ve tahakkümü artırabilmek için başvurulduğu düşünülebilir. Nitekim söylemin temenni ettiği şekilde Batılı devlet anlayışını yansıtan devletlerden müteşekkil bir dünyanın varlığı durumunda, hem alternatif bir devlet anlayışı tehdidi tamamen ortadan kalkmış olacak hem de diğer devletlerin davranışlarını etkilemek için –örneğin

¹¹³ ABD'nin Afganistan'a yönelik müdahalesi sürecinde sıklıkla başvuru olan söylem, Avustralya'nın gerçekleştirdiği çeşitli askeri müdahaleler sırasında da kullanılmıştır. Bkz. Lambach, “Security, Development...”.

askeri güçten daha dolaylı şekilde kullanılabilen- yapısal güce daha çok başvurulabilecektir. Böylece devletler arasındaki hiyerarşi tek bir devlet anlayışı bağlamında gerçekleşerek Batı'nın üstünlüğünü tescillemiş olacaktır. Kısacası Gruffydd Jones'un da vurguladığı üzere, "uluslararası hiyerarşilerin inşası sürmekte ve gelişmeye devam etmektedir."¹¹⁴

Kaynaklar

Kitaplar

Akpınarlı, Neyire, *The Fragility of the 'Failed State' Paradigm*, Leiden, Martinus Nijhoff Publishers, 2010.

Bates, Robert H., *When Things Fell Apart: State Failure in Late-Century Africa*, New York, Cambridge University Press, 2008.

Buzan, Barry, Ole Wæver, Jaap De Wilde, *Security: A New Framework of Analysis*, Colorado, Lynne, 1997.

Chesterman, Simon, Michael Ignatieff, Ramesh Thakur, *Making States Work: From State Failure to State-Building*, International Peace Academy and United Nations University, July 2004.

Fukuyama, Francis, *Tarihin Sonu ve Son İnsan*, çev. Zülfü Dicleli, İstanbul, Gün Yayıncılık, 1999.

Fukuyama, Francis, *Devlet İnşası: Yirmi Birinci Yüzyılda Yönetişim ve Dünya Düzeni*, çev. Türkan Çolak, İstanbul, Profil Yayıncılık, 2015.

Jackson, Robert H., *Quasi-States: Sovereignty, International Relations and the Third World*, Cambridge, Cambridge University Press, 1990.

Linklater, Andrew, *The Transformation of Political Community: Ethical Foundations of the Post-Westphalian Era*, Columbia, University of South Carolina Press, 1998.

Migdal, Joel S., *Strong Societies and Weak States: State-Society Relations and State Capabilities in the Third World*, New Jersey, Princeton University Press, 1988.

Teschke, Benno, *1648 Söylencesi: Sınıf, Jeopolitik ve Modern Uluslararası İlişkilerin Kuruluşu*, çev. Bülent Şimşek, İstanbul, Can Yayınları, 2017.

¹¹⁴ Gruffydd Jones, "Good Governance'...", s. 65.

Makaleler

Agylan, Vahagn, “Some Structural Peculiarities of the Hierarchical International Systems”, *21st Century*, No. 2 (2015), s. 47-60.

Baker, Pauline H., “Forging a U.S. Policy Toward Fragile States”, *Prism*, Vol. 1, No. 2 (2010), s. 69-84.

Bourne, Mike, “Netwar Geopolitics: Security, Failed States and Illicit Flows”, *The British Journal of Politics and International Relations*, Vol. 13, No. 4 (November 2011), s. 490-513.

Bueger, Christian, Felix Bethke, “Actor-Networking the Failed State – An Enquiry into the Life of Concepts”, *Journal of International Relations and Development*, Vol. 17, No. 1 (January 2014), s. 30-60.

Buzan, Barry, “Rethinking Security after the Cold War”, *Cooperation and Conflict*, Vol. 32, No. 1 (March 1997), s. 5-28.

Call, Charles T., “The Fallacy of the ‘Failed State’”, *Third World Quarterly*, Vol. 29, No. 8 (2008), s. 1491-1507.

Call, Charles T., “Beyond the ‘Failed State’: Toward Conceptual Alternatives”, *European Journal of International Relations*, Vol. 17, No. 2 (June 2011), s. 303-326.

Caplan, Richard, “From Collapsing States to Neo-Trusteeship: The Limits to Solving the Problem of 'Precarious Statehood' in the 21st Century”, *Third World Quarterly*, Vol. 28, No. 2 (2007), s. 231-244.

Clarke, Walter S., Robert Gosende, “Somalia: Can A Collapsed State Reconstitute Itself?”, *State Failure and State Weakness in a Time of Terror*, ed. Robert I. Rotberg, Washington D.C., Brookings Institution Press, 2003, s. 129-158.

Cojanu, Valentin, Alina Irina Popescu, “Analysis of Failed States: Some Problems of Definition and Measurement” *The Romanian Economic Journal*, No. 25 (November 2007), s. 113-132.

Colletta, Nat J., Markus Kostner, Ingo Wiederhofer, “Disarmament, Demobilization, and Reintegration: Lessons and Liabilities in Reconstruction”, *When States Fail: Causes and Consequences*, ed. Robert I. Rotberg, Princeton, N.J., Princeton University Press, 2004, s. 170-181.

Di John, Jonathan, “The Concept, Causes and Consequences of Failed States: A Critical Review of the Literature and Agenda for Research with Specific Reference to Sub-Saharan Africa”, *European Journal of Development Research*, Vol. 22, No. 1 (February 2010), s. 10-30.

Dingli, Sophia, "Is the Failed State Thesis Analytically Useful? The Case of Yemen", *Politics*, Vol. 33, No. 2 (June 2013), s. 91-100.

Dobbins, James, "Irak Derslerinin Alınması", *Ulus İnşası*, ed. Francis Fukuyama, çev. Hasan Kaya, İstanbul, Profil Yayıncılık, 2008, s. 333-350.

Eriksen, Stein Sundstol, "State Failure in Theory and Practice: The Idea of the State and the Contradictions of State Formation", *Review of International Studies*, Vol. 37, No. 1 (January 2011), s. 229-247.

Fearon, James D., David D. Laitin, "Neotrusteeship and the Problem of Weak States", *International Security*, Vol. 28, No. 4 (Spring, 2004), s. 5-43.

Figueroa Helland, Leonardo, Stefan Borg, "The Lure of State Failure", *Interventions: International Journal of Postcolonial Studies*, Vol. 16, No. 6 (2014), s. 877-897.

Flibbert, Andrew, "The Consequence of Forced State Failure in Iraq", *Political Science Quarterly*, Vol. 128, No. 1 (Spring 2013), s. 67-95.

Flournoy, Michele A., "Ulus İnşası: Alınan ve Alınmayan Dersler", *Ulus İnşası*, ed. Francis Fukuyama, çev. Hasan Kaya, İstanbul, Profil Yayıncılık, 2008, s. 136-164.

François, Monika, Inder Sud, "Promoting Stability and Development in Fragile and Failed States", *Development Policy Review*, Vol. 24, No. 2 (2006), s. 141-160.

Fukuyama, Francis, "The End of History?", *The National Interest*, No. 16 (Summer 1989), s. 3-18.

Fukuyama, Francis, "Ulus İnşası ve Kurumsal Hafıza'nın İflası", *Ulus İnşası*, ed. Francis Fukuyama, çev. Hasan Kaya, İstanbul, Profil Yayıncılık, 2008, s. 11-33.

Fukuyama, Francis, "Müstakbel Ulus İnşacılarına İpuçları", *Ulus İnşası*, ed. Francis Fukuyama, çev. Hasan Kaya, İstanbul, Profil Yayıncılık, 2008, s. 351-371.

Gros, Jean-Germain, "Towards a Taxonomy of Failed States in the New World Order: Decaying Somalia, Liberia, Rwanda and Haiti." *Third World Quarterly*, Vol. 17, No. 3 (Sep. 1996), s. 455-472.

Gruffydd Jones, Branwen, "The Global Political Economy of Social Crisis: Towards a Critique of the 'Failed State' Ideology", *Review of International Political Economy*, Vol. 15, No. 2 (2008), s. 180-205.

Gruffydd Jones, Branwen, "'Good Governance' and 'State Failure': Genealogies of Imperial Discourse", *Cambridge Review of International Affairs*, Vol. 26, No. 1 (2013), s. 49-70.

Hagmann, Tobias, Markus V. Hoehne, "Failures of the State Failure Debate: Evidence from the Somali Territories", *Journal of International Development*, Vol. 21, No. 1 (January 2009), s. 42-57.

Halvorson, Dan, "Bringing International Politics Back In: Reconceptualising State Failure for the Twenty-First Century", *Australian Journal of International Affairs*, Vol. 64, No 5 (2010), s. 583-600.

Hehir, Aidan, "The Myth of the Failed State and the War on Terror: A Challenge to the Conventional Wisdom", *Journal of Intervention and Statebuilding*, Vol. 1, No. 3 (2007), s. 307-332.

Helman, Gerald B., Steven R. Ratner, "Saving Failed States", *Foreign Policy*, No. 89 (Winter 1992-1993), s. 3-20.

Herbst, Jeffrey, "Let Them Fail: State Failure in Theory and Practice (Implications for Policy)", *When States Fail: Causes and Consequences*, ed. Robert I. Rotberg, Princeton, N.J., Princeton University Press, 2004, s. 302-318.

Hill, J. N. C., "Beyond the Other? A Postcolonial Critique of the Failed State Thesis", *African Identities*, Vol. 3, No. 2 (2005), s. 139-154.

Hill, J. N. C., "Challenging the Failed State Thesis: IMF and World Bank Intervention and the Algerian Civil War", *Civil Wars*, Vol. 11, No. 1 (2009), s. 39-56.

Hout, Wil, "Between Development and Security: the European Union, Governance and Fragile States", *Third World Quarterly*, Vol. 31, No 1 (2010), s. 141-157.

Huntington, Samuel P., "The Clash of Civilizations?", *Foreign Affairs*, Vol. 72, No. 3 (Summer, 1993), s. 22-49.

Iqbal, Zaryab, Harvey Starr, "Bad Neighbors: Failed States and Their Consequences", *Conflict Management and Peace Science*, Vol. 25, (2008), s. 315-331.

Jackson, Robert H., "Negative Sovereignty in Sub-Saharan Africa," *Review of International Studies*, Vol. 12, No. 4 (October 1986), s. 247-264.

Jackson, Robert H., "Quasi-states, Dual Regimes, and Neoclassical Theory: International Jurisprudence and the Third World", *International Organization*, Vol. 41, No. 4 (Autumn, 1987), s. 519-549.

Jackson, Robert H., "Juridical Statehood in Sub-Saharan Africa," *Journal of International Affairs*, Vol. 46, No. 1 (Summer 1992), s. 1-16.

Jackson, Robert H., Carl G. Rosberg, "Why Africa's Weak States Persist: The Empirical and the Juridical in Statehood", *World Politics*, Vol. 35, No. 1 (Oct. 1982), s. 1-24.

Jackson, Robert H., Carl G. Rosberg, "Sovereignty and Underdevelopment", *Journal of Modern African Studies*, Vol. 24, No. 1 (March 1986), s. 1-31.

Kaplan, Robert D., "The Coming Anarchy", *Atlantic Monthly*, Vol. 273, No. 2 (February 1994), s. 44-76.

Karaçuka, Mehmet, Necmettin Çelik, “Kırılgan - Başarısız Devlet Olgusu ve Terörizm İlişkisi”, *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Vol. 19, No. 1 (2017), s. 20-41.

Kasfir, Nelson, “Domestic Anarchy, Security Dilemmas, and Violent Predation: Causes of Failure”, *When States Fail: Causes and Consequences*, ed. Robert I. Rotberg, Princeton, N.J., Princeton University Press, 2004, s. 53-76.

Kaufmann, Chaim D., “When All Else Fails: Ethnic Population Transfers and Partitions in the Twentieth Century”, *International Security*, Vol. 23, No. 2 (Fall, 1998), s. 120-156.

Klare, Michael T., “The Deadly Connection: Paramilitary Bands, Small Arms Diffusion, and State Failure”, *When States Fail: Causes and Consequences*, ed. Robert I. Rotberg, Princeton, N.J., Princeton University Press, 2004, s. 116-134.

Kline, Harvey F., “Colombia: Lawlessness, Drug Trafficking, and Carving Up the State”, *State Failure and State Weakness in a Time of Terror*, ed. Robert I. Rotberg, Washington D.C., Brookings Institution Press, 2003, s. 161-182.

Krasner, Stephen D., “Sharing Sovereignty: New Institutions for Collapsed and Failing States”, *International Security*, Vol. 29, No. 2 (Fall 2004), s. 85-120.

Krasner, Stephen D., Carlos Pascual, “Addressing State Failure”, *Foreign Affairs*, Vol. 84, No. 4 (Jul. - Aug., 2005), s. 153-163.

Kulagin, Vladimir, “The World between Hobbes and Kant: A View from Russia”, *Contemporary Security Policy*, Vol. 20, No. 2 (1999), s. 116-126.

Lake, David A., “Escape from the State of Nature: Authority and Hierarchy in World Politics”, *International Security*, Vol. 32, No. 1 (Summer, 2007), s. 47-79.

Lake, David A., “Regional Hierarchy: Authority and Local International Order”, *Review of International Studies*, Vol. 35, Globalising the Regional, Regionalising the Global (Feb., 2009), s. 35-58.

Lambach, Daniel, “Security, Development and the Australian Security Discourse about Failed States”, *Australian Journal of Political Science*, Vol. 41, No. 3 (2006), s. 407-418.

Lawson, Stephanie, “Fiji: Divided and Weak”, *State Failure and State Weakness in a Time of Terror*, ed. Robert I. Rotberg, Washington D.C., Brookings Institution Press, 2003, s. 265-286.

Lemarchand, René, “The Democratic Republic of the Congo: From Failure to Potential Reconstruction”, *State Failure and State Weakness in a Time of Terror*, ed. Robert I. Rotberg, Washington D.C., Brookings Institution Press, 2003, s. 29-69.

Manjikian, Mary, "Diagnosis, Intervention, and Cure: The Illness Narrative in the Discourse of the Failed State", *Alternatives: Global, Local, Political*, Vol. 33, No. 3 (2008), s. 335-357.

Mazrui, Ali, "The Blood of Experience: The Failed State and Political Collapse in Africa", *World Policy Journal*, Vol. 12, No. 1 (Spring, 1995), s. 28-34.

Meierhenrich, Jens, "Forming States after Failure", *When States Fail: Causes and Consequences*, ed. Robert I. Rotberg, Princeton, N.J., Princeton University Press, 2004, s. 153-169.

Menkhaus, Kenneth J., "State Fragility as a Wicked Problem", *Prism*, Vol. 1, No. 2 (2010), s. 85-100.

Morton, Adam David, "The 'Failed State' of International Relations", *New Political Economy*, Vol. 10, No. 3 (September 2005), s. 371-379.

Newman, Edward, "Weak States, State Failure, and Terrorism", *Terrorism and Political Violence*, Vol. 19, No. 4 (2007), s. 463-488.

Newman, Edward, "Failed States and International Order: Constructing a Post-Westphalian World", *Contemporary Security Policy*, Vol. 30, No. 3, (December 2009), s. 421-443.

Ogun, Mehmet Nesip, Murat Aslan, "Theory and Practice of State Building in the Middle East: A Constitutional Perspective on Iraq and Afghanistan", *Journal of Applied Security Research*, Vol. 8, No 3 (2013), s. 374-403.

Osiander, Andreas, "Sovereignty, International Relations, and the Westphalian Myth", *International Organization*, Vol. 55, No. 2 (2001), s. 251-287.

Özalp, Osman N., "Uluslararası İlişkilerde Başarısız Devletler Sorunsalı ve Bu Sorunsalın Uluslararası Hukuka Etkileri", *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, Vol. 72, No. 1 (2014), s. 349-362.

Patrick, Stewart, "Weak States and Global Threats: Fact or Fiction?", *The Washington Quarterly*, Vol. 29, No. 2 (2006), s. 27-53.

Piazza, James A., "Incubators of Terror: Do Failed and Failing States Promote Transnational Terrorism?", *International Studies Quarterly*, Vol. 52, No. 3 (September 2008), s. 469-488.

Rose-Ackerman, Susan, "Establishing the Rule of Law", *When States Fail: Causes and Consequences*, ed. Robert I. Rotberg, Princeton, N.J., Princeton University Press, 2004, s. 182-221.

Rotberg, Robert I., "The New Nature of Nation-State Failure", *The Washington Quarterly*, Vol. 25, No. 3 (2002), s. 85-96.

Rotberg, Robert I., "Failed States, Collapsed States, Weak States: Causes and Indicators", *State Failure and State Weakness in a Time of Terror*, ed. Robert I. Rotberg, Washington D.C., Brookings Institution Press, 2003, s. 1-25.

Rotberg, Robert I., "The Failure and Collapse of Nation-States: Breakdown, Prevention, and Repair", *When States Fail: Causes and Consequences*, ed. Robert I. Rotberg, Princeton, N.J., Princeton University Press, 2004, s. 1-45.

Schwarz, Rolf, "NATO and Prevention of State Failure: An Idea Whose Time Will Come?", *Contemporary Security Policy*, Vol. 31, No. 2 (2010), s. 339-362.

Simons, Anna, David Tucker, "The Misleading Problem of Failed States: A 'Socio-geography' of Terrorism in the Post-9/11 Era", *Third World Quarterly*, Vol. 28, No. 2 (2007), s. 387-401.

Snodgrass, Donald R., "Restoring Economic Functioning in Failed States", *When States Fail: Causes and Consequences*, ed. Robert I. Rotberg, Princeton, N.J., Princeton University Press, 2004, s. 256-268.

Ünver, Akın, "Weak States, Strong Non-State Actors: Theory of Competitive Control in Northern Syria", *Ortadoğu Etütleri*, Vol. 8, No. 1 (2016), s. 58-78.

Van de Walle, Nicolas, "The Economic Correlates of State Failure: Taxes, Foreign Aid, and Policies", *When States Fail: Causes and Consequences*, ed. Robert I. Rotberg, Princeton, N.J., Princeton University Press, 2004, s. 94-115.

Vinci, Anthony, "Anarchy, Failed States, and Armed Groups: Reconsidering Conventional Analysis", *International Studies Quarterly*, Vol. 52, No. 2 (Jun., 2008), s. 295-314.

Wæver, Ole, "Securitization and Desecuritization", *On Security*, ed. Ronnie Lipschutz, New York, Columbia University Press, 1995, s. 46-86.

Weber, Katja, "Hierarchy amidst Anarchy: A Transaction Costs Approach to International Security Cooperation", *International Studies Quarterly*, Vol. 41, No. 2 (Jun., 1997), s. 321-340.

Woolaver, Hannah, "State Failure, Sovereign Equality and Non-Intervention: Assessing Claimed Rights to Intervene in Failed States", *Wisconsin International Law Journal*, Vol. 32, No. 3 (2014), s. 595-620.

Zartman, I. William, "Introduction: Posing the Problem of State Collapse", *Collapsed States: The Disintegration and Restoration of Legitimate Authority*, ed. I. William Zartman, London, Lynne Rienner Publishers, 1995, s. 1-11.

İnternet Kaynakları

“A National Security Strategy for a New Century”, The White House, 1997, <<http://nssarchive.us/NSSR/1997.pdf>>, (Erişim Tarihi: 22 Eylül 2018).

“Fragile States Index”, The Fund for Peace, <<http://fundforpeace.org/fsi/>>, (Erişim Tarihi: 22 Kasım 2018).

“Hierarchy”, Cambridge Dictionary, <<https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/hierarchy>>, (Erişim Tarihi: 25 Kasım 2018).

“The Millennium Challenge Account”, The White House, <<https://georgewbush-whitehouse.archives.gov/infocus/developingnations/millennium.html>>, (Erişim Tarihi: 25 Eylül 2018).

“The National Security Strategy of the United States of America”, The White House, 2002, <<http://nssarchive.us/NSSR/2002.pdf>>, (Erişim Tarihi: 22 Eylül 2018).

Daniel C. Esty, et al., “State Failure Task Force Report”, 1995, <https://www.researchgate.net/publication/248471752_Working_Papers_State_Failure_Task_Force_Report>, (Erişim Tarihi: 29 Mayıs 2018).

Diana Cammack, et al., “Donors and the ‘Fragile States’ Agenda: A Survey of Current Thinking and Practice”, Overseas Development Institute Poverty and Public Policy Group, 2006, <<https://www.odi.org/sites/odi.org.uk/files/odi-assets/publications-opinion-files/1955.pdf>>, (Erişim Tarihi: 7 Nisan 2018).

Madeleine K. Albright, “Yes, There Is a Reason to Be in Somalia”, New York Times, 10 Ağustos 1993, <<https://www.nytimes.com/1993/08/10/opinion/yes-there-is-a-reason-to-be-in-somalia.html>>, (Erişim Tarihi: 7 Nisan 2018).